

Štědroň, Bohumír

Janáčkova korespondence s Universal-edition v letech 1916-1918 týkající se Její pasorkyně

In: *Otázky divadla a filmu. II. Závodský, Artur (editor)*. Vyd. 1. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1971, pp. 249-312

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/120642>

Access Date: 04. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MATERIÁLY

BOHUMÍR ŠTĚDRŮN

JANÁČKOVA KORESPONDENCE S UNIVERSAL-EDITION V LETECH 1916–1918 TÝKAJÍCÍ SE JEJÍ PASTORKYŇE

Památce bratra Miloše († 11. 9. 1970)

Korespondence Leoše Janáčka s Universal-Edition ve Vídni, kterou jsem objevil v archívu této edice roku 1959 a doporučil k ofotografování Janáčkovým sbírkám Ústavu dějin hudby Moravského muzea v Brně, je velmi rozsáhlá a v mnohém ohledu základního významu pro poznání společenského a uměleckého růstu Leoše Janáčka. Dosud obsahuje 414 čísel korespondence (dopisy, korespondenční lístky, telegramy). Byla inventarizována a podrobně s registry katalogizována. Je uložena v Ústavu dějin hudby (Janáčkovy sbírky) Moravského muzea v Brně. Týká se vrcholného období Janáčkovy tvůrčí dráhy od roku 1914 do roku 1928, tj. od 60 let Janáčкова života do 74 let, kdy Janáček zemřel (12. srpna 1928 v Ostravě). Celá korespondence je psána německy. Ústav dějin hudby Moravského muzea ji chová ve fotokopiích, pořízených z Janáčkových autografních dopisů, které jsou dosud vlastnictvím Universal-Edition ve Vídni. Podstatnou část této celé korespondence psal Janáček v letech 1916–1928, po vítězství opery *Její pastorkyňa* v Praze, v době, kdy se Universal-Edition stala nakladatelem hlavních operních děl Leoše Janáčka i některých jeho děl symfonických, kantátových a komorních. V letech 1914–1915 napsal Janáček Universal-Edition pouze jeden dopis (25. května 1914), takže toto krátké období nemá pro Janáčkův vztah k zmíněnému nakladatelství takřka významu. Poslední svůj dopis, adresovaný Universal-Edition, datoval Leoš Janáček 29. července 1928, tj. 14 dní před svou smrtí.

Od Universal-Edition ve Vídni obdržel Janáček podle katalogizačních lístků v Janáčkových sbírkách celkem 522 korespondenčních čísel (dopisů, korespondenčních lístků, telegramů). První dopis Janáčkovu datovala Universal-Edition 22. listopadu 1916, poslední 24. května 1928. Vzájemná korespondence čítá tedy celkem 936 čísel. Přesto však není obrazem celého Janáčкова jednání s Universal-Edition. Obsahově se k ní druzí ještě dopisy, které psal Janáčkovu osobně ředitel Universal-Edition Emil Hertzka, dále spolupracovník Hudební matice Umělecké besedy v Praze Otakar Nebuška a rovněž Max Brod, překladatel Janáčkových libret a prací do němčiny.

Do této souvislosti bychom mohli zařadit i dopisy Gabriely Preissové Leoši Janáčkově, jakož i dopisy Janáčkových dalších spolupracovníků. S těmito dopisy čítá celá korespondence daleko více nežli 1000 kusů.

Uvědomíme-li si, že Universal-Edition začala vydávat Janáčkova díla od roku 1917, počínajíc operou *Její pastorkyňa*, a že vydala všechny další Janáčkovy opery (*Výlety páně Broučkovy*, *Káťa Kabanová*, *Příhody Lišky Bystroušky*, *Věc Makropulos*, *Z mrtvého domu*), dále *Glagolskou mši*, *Symfoniettu* i *Ríkadla*, pochopíme veliký počet čísel vzájemné korespondence Leoše Janáčka s Universal-Edition i její důležitost.

Z této obsáhlé korespondence mezi Janáčkem a Universal-Edition vyjímáme pouze onu část, která se váže k vydání překladu libreta opery a klavírních výtahů opery *Její pastorkyňa* i klavírní *Fantazie* z téže opery v Universal-Edition a v Hudební Matici, které se staly základem k jejímu provedení ve dvorní opeře vídeňské dne 16. února 1918. Ostatní přidružené dopisy (Otakar Nebuška, Max Brod, Gabriela Preissová aj.) budu citovat jenom výběrově, pokud mají přímý vztah k opeře *Její pastorkyňa*. O ní jedná z největší části právě korespondence z let 1916–1918; potom se vzájemná korespondence soustřeďuje převážně na Janáčkovy další opery a díla.

Janáčkova korespondence s Universal-Edition nebyla dosud souborně vydána. O řediteli Universal-Edition Emilu Hertzкови nalézáme sice zmínky v souborech jiných janáčkovských korespondencí, dosud však nebyly jeho zásluhy o Janáčka náležitě vyzvednuty. Tato edice se o to pokouší.

Emil Hertzka (1869–1932), vídeňský nakladatel, houževnatý člověk jemného vkusu a bystrého postřehu uměleckého, dovedl soustředit v Universal-Edition díla vynikajících hudebních skladatelů. Hertzka přál české hudbě. Již r. 1910 se jeho zásluhou uskutečnila nakladatelská smlouva s Vítězslava Nováka s Universal-Edition, která vydala některé ze stěžejních Novákových skladeb. Po premiéře její pastorkyně v Praze (26. května 1916) stačil Hertzкови malý popud ze strany Maxe Broda k tomu, že věnoval soustavnou pozornost dílu Leoše Janáčka, především *Její pastorkyni*. Hertzka navštívil Janáčka v Brně. Vybídl ho, aby postoupil *Její pastorkyňu* k provozování na německých scénách. Slíbil mu vzorný překlad libreta a vydání klavírního výtahu *Její pastorkyně*. Tak začala obširná korespondence Leoše Janáčka s Universal-Edition.

V korespondenci je s největšími podrobnostmi zachycen celý průběh příprav provozovacího materiálu opery *Její pastorkyňa* na německých scénách (tj. překladu libreta, klavírních výtahů, opisu partitury a hlasů), který posléze vyústil v slavnou premiéru ve Vídni.

Z dosavadního jednání mezi Hertzkou a Janáčkem je patrné, jak Janáček a Hertzka do jemných podrobností promýšleli nejen otázky rázu právního, hlavně Janáčkova autorského práva na vydání *Její pastorkyně*, jak důkladně řešili spory s Hudební maticí v Praze, nýbrž jak také dbali toho, aby titul opery v německém vydání byl naprosto výstižný, nebo aby se co nejvíce přiblížil pravdivosti dramatu. Musíme se přitom obdivovat Janáčkově, s jakou energií a houževnatostí hájil pravdivost titulu, nespokojuje se pouhým titulem *Jenůfa*. Byl si dobře vědom toho, že hlavní postavou v *Její pastorkyni* je *Kostelníčka* a že teprve ve třetím dějství nabývá vrchu postava *Jenůfy*, která řeší zmatenou situaci po *Kostelníččině* přiznání

k vině. Proto nakonec Janáček připustil, hlavně pro jeho krátkost, navrhovaný titul opery *Jenůfa*, ale dosáhl toho, že pod ním byl uveden správný titul *Její pastorkyňa* česky a teprve potom překlad *Ihre Ziehtochter*.

Protože přípravy k provedení *Její pastorkyně* vyžadovaly zvláštní, ba mimořádné péče, obětavosti i propagace, dá se říci, že Hertzka vyšel Janáčkově neobyčejně vstříc. Dovedl spojit jedinečným způsobem zájmy obchodní s uměleckým významem opery *Její pastorkyňa*. Sám pak byl po poslechu této opery 4. března 1917 v Praze Janáčkovým dilem tak nadšen, že se zasadil o to, aby *Její pastorkyňa* byla přijata na scénu dvorního divadla ve Vídni. Není pochyby, že také události první světové války, kdy se tolerance k neněmeckým národům Rakouska jevila naléhavou, ovlivnily rozhodnutí přijmout ve Vídni české dílo k provozování.

Janáčkovým dopisem ze dne 4. února 1918 — 12 dní před provedením *Její pastorkyně* ve Vídni 16. února 1918 — vzájemná korespondence mezi skladatelem *Její pastorkyně* a Universal-Edition ve Vídni se končí.

Z korespondence je patrné, že hlavní přípravy k vydání německého překladu libreta *Její pastorkyně* zásluhou dr. Maxe Broda, klavírního výtahu *Její pastorkyně* péčí Josefa V. von Wösse včetně opisů hlasů i partitury byly vykonány. Na pozadí často dramatických zápletek a překážek vyšel též v Praze v Hudební matici klavírní výtah opery *Její pastorkyňa* (v revizi Otakara Nebušky).

Nad celou přípravou provozovacího materiálu k provedení opery *Její pastorkyňa* bděl a o premiéru se vynikajícím způsobem zasloužil Emil Hertzka, ředitel Universal-Edition. Premiéra opery *Její pastorkyňa* se uskutečnila 16. února 1918 přes všechny překážky, politické interpelace a zábrany. K Janáčkovu úspěchu přispěl velikou měrou Hugo Reichenberger, dvorní kapelník, který řídil vídeňskou premiéru *Její pastorkyně*, a ostatní umělci v čele s ředitelem dvorní opery Hansem Gregorem. Zdařilá premiéra *Její pastorkyně* ve Vídni představuje další významný krok k slavné pověsti české hudby ve světě a k světovému úspěchu umění Leoše Janáčka.

Ediční poznámka

Janáčkovy dopisy a sdělení, psané německy vlastní rukou, otiskují v plném rozsahu. Obsah dopisů, zaslaných z Universal-Edition a psaných strojem, reprodukuji v stručných, ale vyčerpávajících regestech. Nadpisy těchto regest ujednociji ve znění *Universal-Edition Leoši Janáčkově*, i když někdy jde o osobní dopis ředitele Universal-Edition. Toliko v jednom případě uveřejňuji dopis Universal-Edition v úplnosti, neboť jde o dopis základního významu: ředitel Hertzka v něm oznamuje, že dvorní opera ve Vídni přijala operu *Její pastorkyňa* k provozování.

Němčina Janáčkových listů má dobrou odbornou i stylistickou úroveň. Janáček studoval v letech 1879–1880 na konzervatoři v Lipsku. Tehdy psal své snoubence Zdence Schulzové do Brna německy. U české inteligence v Brně byla znalost němčiny v té době celkem běžná. Janáčкова němčina se vyznačuje charakteristickými rysy české syntaxe i znaky jeho osobního stylu (úsečnost a expresivnost výrazu, krátké věty apod.). Janáček píše tehdejšími dobovými pravopisem.

Otiskují Janáčkovy dopisy dnešním pravopisem (řídím se slovníkem německého pravopisu *Der große Duden. Rechtschreibung. Leipzig 1964*). Upravil jsem například podle dnešního pravopisného způsobu psaní *gültig* na *gültig*, *Mittheilung* na *Mitteilung*, *Uebersetzung* na *Übersetzung*. Janáčkovy zkratky jsem všude rozvedl a do-

plnil chybějící interpunkci. Pouze obvyklé zkratky (z. B. = zum Beispiel, d. h. = das heißt, etz. = et cetera) nejsou rozváděny. Slova podtržená v dopise Janáčkem jsou v tisku vysázena proložené. Odstavce zachovávám tak, jak se vyskytují u Janáčka. V jednom případě (jde o dopis č. 37) nahrazujeme slovo slowenische slovem slowakische; Janáček měl na mysli dialekt slovenský, nikoli slovinský.

Poděkování

Děkuji dr. Theodoře Strakové, CSc., prom. historičce Svatavě Příbáňové a prom. historičce Aleně Němcové za laskavou ochotu, s jakou mi vycházely v Janáčkových sbírkách Moravského muzea v Brně vstříc.

B. S.

1

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI DNE 22. LISTOPADU 1916

(Dopis)

Ředitel Universal-Edition Emil Hertzka¹ píše toho dne Janáčkově, že v Praze od Maxe Broda slyšel o mimořádném úspěchu opery Její pastorkyňa v Praze, a informuje Janáčka o Edici jako instituci, která funguje nejen jako největší německé a rakousko-uherské nakladatelství, nýbrž prostředkuje též operní provoz na německých scénách. Zároveň se Hertzka dotazuje, zda by Janáček postoupil Její pastorkyňu Universal-Edition k provozování na německých scénách. V kladném případě by se Universal-Edition postarala o vynikajícího překladatele. Hertzka navrhuje Janáčkově osobní setkání a jednání buď ve Vídni nebo v Brně.²

¹ Emil Hertzka (1869–1932), ředitel Universal-Edition ve Vídni, byl zpočátku zaujat pro díla Vítězslava Nováka, potom věnoval velikou pozornost dílu Leoše Janáčka.

² Hertzkova návštěva u Janáčka v Brně se uskutečnila koncem listopadu nebo začátkem prosince r. 1916, protože oba se o ní zmiňují v další korespondenci. Nevíme přesně, k jaké dohodě tehdy došlo. Z korespondence však vyplývá, že tématem vzájemného rozhovoru byla otázka překladu libreta do němčiny.

2

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr!

Sie machten mir eine grosse Freude mit Ihrem freundlichen Briefe!

Ich meinerseits könnte nach Wien kommen den 4. Dezember. Ich würde am 3/XII von Prag direkt nach Wien fahren.

In Prag habe ich den 1., 2. und 3. Dezember Arbeit. Von Brünn fahre ich den 1/XII früh.

Mich würde es freuen, Sie in Wien besuchen zu können. Andererseits wäre mir eine grosse Ehre Ihr werter Besuch in Brünn – in den Tagen zwischen dem 27/XI bis zum 1/XII.

Ich bin zur Zeit Direktor der Brüner Orgelschule und wohne in der Anstalt — Gartenhaus — Giskrastraße No. 30.³

Ich bitte mich aber über Ihren eventuellen Besuch früher zu benachrichtigen.

Ich meinerseits würde auch noch telegrafisch mich ankündigen. Daß ich meine Oper „Stieftochter“ (Její pastorkyňa) bereit wäre den deutschen Bühnen zu überlassen, teile ich schon im Voraus mit.

Dem Herrn Dr. Max Brod⁴ bitte ich meinen Dank aussprechen zu wollen.

*In Hochachtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 24/XI 1916

³ Giskrova ulice v Brně číslo 30, kde Janáček bydlil v zahradním domku, se v letech 1919—1945 nazývala Kounicova, po osvobození r. 1945 byla pojmenována ulicí Leninovou.

⁴ Dr. Max Brod (1884—1968), spisovatel, kritik a překladatel. Seznámil se na podnět Josefa Suka s Janáčkovou operou Její pastorkyňa někdy začátkem června r. 1916 v Praze, kde dlouhou dobu žil a tvořil, a stal se brzy Janáčkovým obdivovatelem, překladatelem i propagátorem. Napsal první monografii o něm (Leoš Janáček, Praha 1924, Hudební matice, německy v Universal-Edition ve Vídni r. 1925 a r. 1956). Max Brod líčí seznámení s Janáčkem nejnověji ve své knize *Streitbares Leben* (München, 1960), která byla Bedřichem Fučíkem přeložena do češtiny pod názvem *Život plný bojů*, a vyšla r. 1966 v Praze. Srov. zde na straně 246 an.

3

LEOŠ JANÁČEK A MAX BROD UNIVERSAL-EDITION (Telegram)

Wir haben uns soeben unterredet. Brod übernimmt Übersetzung. Brief folgt.

Prag 3. 12. 1916

Janáček, Brod⁵

⁵ V té době se Janáček osobně seznámil s Maxem Brodem. Navštívil ho v Praze někdy na začátku prosince r. 1916 a dosáhl u něho otevřeným jednáním příslib, že Brod přeloží libreto Její pastorkyně do němčiny.

4

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION (Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Unser Telegramm Janáček — Brod ist hoffentlich schon in Ihren Händen.

Dr. Brod schreckte ab von der grossen Arbeit im ersten Augenblick. Als wir uns kennen lernten, war sein Entschluß schon leichter. Heute nach meiner Ankunft aus Prag teile ich Ihnen folgendes mit:

1) *Betreffs der Platten wollen Sie sich direkt an die Umělecká beseda (hudební odbor) wenden.⁶*

Hoffentlich werden sie nicht Schwierigkeiten machen. Diese Ilte böhmische Ausgabe, die gründlicher ist, wurde von Herrn Nebuška gemacht; er wird wohl auch für diese seine Arbeit etwas verlangen.

2) *Die Verträge habe ich gründlich durchgelesen. Mit einem werden Sie Herr Direktor sicherlich auch einverstanden sein, daß wir über die anderssprachigen Ausgaben erst nach dem Kriege verhandeln. Es wird sich also um die deutsche Ausgabe und die deutschen Bühnen jetzt handeln: in die finsternen Verhältnisse können wir ja keinen Einblick jetzt haben.*

3) *Am Sonntag, 10/XII, ist in Prag Její pastorkyňa angesagt. Werden Wiener Musikkritiker da erscheinen?*

Zu dem Zeitpunkt werden Sie meinen unterzeichneten Vertrag in Händen haben.⁷

Nach Ihrem Brüner Besuch blieb mir eine angenehme Erinnerung, von der ich in Prag offen sprach.⁸

Mit herzlichem Gruss verbleibe ich

*Ihnen ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 4. Dezember 1916

⁶ Hudební matice Umělecké besedy v Praze připravovala druhé české vydání klavírního výtahu opery Její Pastorkyně po velikém úspěchu pražské premiéry 26. května r. 1916 na Národním divadle.

⁷ Smlouvy mezi Janáčkem a Universal-Edition jsou nyní uloženy v Českém hudebním fondu v Praze; otiskují je v příloze.

⁸ Zde máme doloženo, že Hertzka osobně navštívil Janáčka v Brně před 4. prosincem r. 1916.

5

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVÍ
DNE 5. PROSINCE 1917

(Dopis)

Emil Hertzka, ředitel Universal-Edition, vyjadřuje radost nad úspěšným jednáním a souhlasí s Janáčkovým návrhem jednat o cizojazyčných vydáních Pastorkyně teprve po první světové válce. Hertzka slibuje Janáčkovi, že jakmile obdrží Janáčkovu podepsanou smlouvu o vydání Její pastorkyně, probudí zájem vídeňské kritiky o jeho operu. Ujišťuje Janáčka, že Universal-Edition pokládá za svou čestnou povinnost zasadit se o úspěch jeho díla podle nejlepších svých sil.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Die unterzeichneten Verträge überschiere ich hiemit. Sie glauben nicht, was für einen Druck man auf mich ausübte, um mich mit Schott⁹ zu binden. Schott bot mir an 70 % von den Tantiemen.

Ich stelle es Ihnen frei günsti...¹⁰

*In aller Achtung
ergebener*

Brünn, 11. Dezember 1916.

Leoš Janáček

⁹ V Janáčkových sbírkách Ústavu dějin hudby při Moravském muzeu v Brně (zkratka: Janáčkovy sbírky) jsou zachovány dopisy fy B. Schott's Söhne v Mohuči. Dopis Janáčkově ze 7. prosince 1916 (sign. D 133) prokazuje zájem mohučského nakladatelství o vydání opery Její pastorkyňa i o vydání jiných Janáčkových děl. Nakladatelství uvádí dr. Jana Löwenbacha (narozen r. 1880, žije v USA), hudebního spisovatele a organizátora, znalce autorského práva, jako inspirátora, který upozornil nakladatelství na hodnotu Janáčkových děl. — Srov. Ivo Stolařík, *Jan Löwenbach a Leoš Janáček. Vzájemná korespondence*. Opava 1958, str. 6 n. Podle zápisu na zadní straně dopisu B. Schott's Söhne odpověděl Janáček 19. prosince 1916, že vydání Její pastorkyně bylo dojednáno s Universal-Edition, že by byl rád, kdyby fa Schott's Söhne vydala jeho kantátu Věčné evangelium.

¹⁰ Tento dopis je, bohužel, zachován neúplně.

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVĚ
DNE 12. PROSINCE 1916

(Dopis)

Hertzka kvituje příjem podepsaných smluv a slibuje, že se v podrobnostech domluví s dr. Maxem Brodem a že napíše Umělecké besedě v Praze o tiskových plotnách klavírního výtahu Její pastorkyně.¹¹

¹¹ Umělecká beseda v Praze připravovala druhé vydání klavírního výtahu Její pastorkyně v revizi Otakara Nebušky (1875–1952). Tento skladatel reorganizoval Uměleckou besedu r. 1907 a osamostatnil Hudební matici, s níž spolupracoval v edicích děl české hudby. Klavírní výtah Janáčkovy opery Její pastorkyňa vyšel poprvé již r. 1908 v Brně jako prémie pro členy Klubu přátel umění, jehož byl Janáček předsedou. Klub přátel umění v Brně byl majitelem tiskových ploten notových, rytých u fy Engelmann & Mühlberg v Lipsku. Klub měl postoupit tyto plotny Hudební matici Umělecké besedy v Praze k tisku II. českého vydání Její pastorkyně. (Srov. Ludvík Kundera, *Janáček a Klub přátel umění*, Olomouc 1948, str. 55 n.)

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

*Hochgeehrter Herr Direktor!**Zehn Punkte soll ich beantworten:¹²**Die Referate gingen heute an Ihre Adresse ab.¹³**Was die Brutoeinnahmen angeht, bin ich Ihrer Ansicht.**Die Umělecká beseda betreffend schrieb ich an den Vorstand, Regierungsrat Fr. Bílý,¹⁴ daß er sich der Sache annimmt.**Mit Dr. Brod korrespondiere ich auch. Die Frage des Klavierumschlages wird morgen erledigt; mir handelt es sich um ein Farbenbild in der tragischen Position.**Mit den Einzelnummern bin ich einverstanden; haben Sie einen guten Musiker zu dieser Arbeit?**Die Orchesterpartitur werde ich in den Feiertagen einsenden; das Brünner böhmische Theater will eine Vorstellung in den Feiertagen noch geben.¹⁵**Die Orchesterstimmen können Sie sich abschreiben lassen. Herr Elsnic¹⁶ macht es gut. Es sind keine Änderungen nötig.**An Direktor Schmoranz¹⁷ schrieb ich und erwarte den Termin der nächsten Aufführung.**Hoffe, daß ich nichts unbeantwortet ließ.**In aller Achtung
ergebener**Leoš Janáček**Brünn, 16. Dezember 1916*

¹² Janáček odpovídá na 10 bodů Universal-Edition, na něž se ptala v neznámém dopise z 13. prosince až 15. prosince 1916.

¹³ Nelze bezpečně určit, které referáty poslal Janáček Hertzkoví. Pravděpodobně referáty o pražské premiéře Její pastorkyně. Srov. Bohumír Štědroň, *Zur Genesis von Leoš Janáčeks Oper Jenůfa* (Brno 1968). Srov. zde kapitolu L. Janáček und K. Kovařovic, str. 164 a n.

¹⁴ František Bílý (1854–1920), literární historik. Vydal Lidovou moravskou čítanku. Telč 1907.

¹⁵ Její pastorkyňa byla obnovena v brněnské opeře brzy po slavné premiéře na Národním divadle v Praze. Naposled byla dávana 25. prosince r. 1916.

¹⁶ František Elsnic (1850–1917), archivář opery Národního divadla v Praze.

¹⁷ Gustav Schmoranz (1858–1930), původně profesor Uměleckoprůmyslové školy v Praze, pak v letech 1900–1922 ředitel Národního divadla v Praze.

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI

DNE 20. PROSINCE 1916

(Dopis)

Janáček poslal Hertzkoví kritiky o Její pastorkyni. Hertzka hodlá vydat některé Janáčkovy skladby klavírní. Proto vstoupil v jednání s brněnskou

firmou Piša.¹⁸ Žádá Janáčka o zprávu, zdali již vyšel v Umělecké besedě v Praze klavírní výtah Její pastorkyně. Slibuje, že do Janáčkovy soukromé knihovny pošle některé skladby, a přikládá katalogy Universal-Edition.

¹⁸ Arnošt Piša (1865–1950), knihkupec a nakladatel v Brně od r. 1898. Janáček u něho vydal Ukvalskou lidovou poezii v písničkách (1899), Návod pro vyučování zpěvu (1899), deset čísel klavírních skladeb Po zarostlém chodníčku (1911), dva klavírní tance Pilky a Čeladenský pod názvem Moravské tance číslo 1 a číslo 2 (kolem r. 1904), první a druhý díl Úplné nauky o harmonii (1912 a 1913) a druhé jednosvazkové vydání tohoto díla. Srov. Bohumír Štědroň, *Janáčkovy dílo* (Praha 1959).

10

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Její pastorkyňa wird zu Neujahr (1. Jänner 1917) Abends am Nationaltheater in Prag aufgeführt.

Die Umělecká beseda wird Ihnen bezüglich der Platten entgegenkommen, Dr. Löwenbach teilt mir heute den Antrag Schotts mit.¹⁹

Gelegentlich werde denselben Ihnen mitteilen.

Glückliche Feiertage und Neujahr wünscht Ihnen.

*In aller Achtung
ergebener*

Leoš Janáček

Brünn, 20. Dezember 1916²⁰

¹⁹ O nabídce fy Schott's Söhne viz v poznámce č. 9.

²⁰ Janáček psal Universal-Edition téhož dne 20. prosince 1916, kdy mu dopis z Universal-Edition z téhož dne nemohl být ještě doručen. Odtud si vysvětlíme znění Janáčkovy dopisu, které se týká dřívějších otázek Universal-Edition a sdělení Janáčkovy. Její pastorkyňa měla být v Praze opětovně dávana 1. ledna 1917. Nově se Janáček zmiňuje též o nabídce edice Schott v Mohuči, která byla ochotna vydat operu Její pastorkyňa.

11

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Der neue Klavierauszug sollte zu Weihnachten erscheinen;²¹ doch wird sich das verspäten.

Einige Exemplare des alten Klavierauszuges hat noch die Umělecká beseda. Ich werde mit Herrn Nebuška sprechen, daß er Dr. Brod 1 neues und 1 altes Exemplar zustellt.²²

Die Partitur Její pastorkyně (soll doch Stieftochter heißen) wird

Ihnen von Direktor Lacina²³ gleich nach der Aufführung am Weihnachts-Montag zugeschickt werden. Sie ist schon in einem elenden Zustand.

Zwei deutsche Bühnen werden sich hoffentlich doch entschließen und ich glaube, daß Sie, Herr Direktor, mit dem Druck der Partitur gleich anfangen können. Wenn sie deutsch-böhmisch erschiene, wäre vorteilhaft.²⁴

Für Ihr Anerbieten einer Auswahl aus dem Katalog nehmen Sie meinen Dank entgegen.

Ich möchte gerne die Partituren der Opern Wagners kennen lernen.²⁵ Ich hörte diese Werke, aber sah noch nicht die Partituren.

Wenn Sie mir da behilflich sein könnten, wäre ich Ihnen dankbar. In den Weihnachtsferien werde ich in Prag sein (bis zum 4. Jänner 1917).²⁶

Falls Sie, Herr Direktor, eine Mitteilung mir machen wollten, wollen Sie Ihr Schreiben nach Prag, Václavské náměstí No. 35, III. Stock (Frau Noltsch)²⁷ adressieren.

NB. In der Partitur sind alle Kürzungen gültig.²⁸

In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček

Brünn, 21. Dezember 1916

²¹ Nový klavírní výtah Janáčkovy Její pastorkyně vyšel v Hudební matici mnohem později, teprve v květnu 1917. Srov. poznámku č. 11.

²² Jde tu o první vydání Pastorkyně péčí Klubu přátel umění v Brně z r. 1908 a o druhé vydání, které připravoval Otakar Nebuška v Hudební matici na r. 1917.

²³ František Lacina (1862–1941), ředitel Národního divadla v Brně v letech 1898 až 1903, 1904/1905 a 1909–1918.

²⁴ Partitura Janáčkovy opery Její pastorkyně vyšla v Universal-Edition teprve po vydání klavírního výtahu. Do začátku roku 1918 není o jejím tisku v korespondenci Janáček–Universal-Edition (Hertzka) zmínky. Srov. v příloze str. 309 (2).

²⁵ V Janáčkově knihovně, která je uložena v Janáčkových sbírkách, jsou dodnes zachovány Wagnerovy opery, zvláště Lohengrin, Tannhäuser, Tristan a Isolda.

²⁶ Janáček v té době zapisoval v Praze některé nápěvky mluvy. Srov. Jan Ráček, *Janáček a Praha*. Musikologie 3, 1955, str. 29. Tuto návštěvu Prahy Ráček neznamenává, ale je zřejmá z Janáčkovy studie Z pražského ovzduší. Srov. Bohumír Štědroň, l. c. v poznámce č. 13, str. 136.

²⁷ Bedřich Noltsch, velkostatkář, za nějž se provdala Gabriela Horvátová-Noltschová (1877–1967), umělkyně, která se zasloužila zejména o pražskou premiéru Její pastorkyně jako Kostelníčka. Byla v úzkém přátelském styku s Janáčkem v letech 1916–1918. Srov. Artuš Rektorys, *Korespondence Leoše Janáčka s Gabrielou Horvátovou* (Praha 1950).

²⁸ Mají-li platit všechna zkrácení v Janáčkově partituře Její pastorkyně, jde zřejmě o partituru, kterou Janáček korigoval do 10. ledna 1907. Tato partitura byla potom základem k opisu J. Košťálka pro Národní divadlo v Praze v lednu a únoru roku 1916 před pražskou premiérou. Dnes je zachována s retušemi Karla Kovařovice v Janáčkových sbírkách v Brně.

12

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVÍ
DNE 22. PROSINCE 1916

(Dopis)

Hertzka odpovídá Janáčkoví na dopisy z 20. a 21. prosince 1916. Datum představení opery Její pastorkyně dne 1. ledna 1917 mu nevyhovuje. Má radost, že Umělecká beseda nebude dělat překážky při vydání Její pastor-

kyně v Universal-Edition. Pomýšlí na autografické vydání partitury Její pastorkyně. Posílá mu 4 partitury Wagnerových oper jako vánoční pozdrav.²⁹

²⁹ Srov. poznámku č. 25.

13

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Eine autographische Herstellung der Partitur?

Nein, so dachte ich mir „den Druck“ der Partitur nicht.

Damit würde man erzielen, daß einem jeden Kappellmeister die Lust verginge, sie zu lesen! Ich kenne diese Art, nichts ekelhafteres kann sein.

Ich bitte Sie demnach um einen solchen „Druck“ wie beim Klavierauszug.

Glauben Sie mir, die größte Zahl der Interessenten würden Sie dadurch abschrecken!

Für den Weihnachtsgruß besten Dank: eine Partitur hätte mich schon befriedigt.

Die Matice hudební wird diese Tage den Beschluß fassen betreffend der Platten. Sie erhielt diese Tage den Abzug des 1. Aktes.

Dr. Brod ließ ich durch die Matice hudební 1 Exemplar der alten Ausgabe Její pastorkyňa übermitteln.

Morgen besuche ich Dr. Brod.

Mit Gruß und Wunsch eines glücklichen Neujahrs verbleibe ich

Ihnen ergebener

Leoš Janáček

Prag, 28. Dezember 1916

14

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI

DNE 3. LEDNA 1917

(Dopis)

Hertzka potvrzuje příjem 3 svazků partitury opery Její pastorkyňa. Oznamuje, že žádal Národní divadlo v Praze, aby souhlasilo s opisem hlasů. Obdržel zprávu, že Karel Kovařovic³⁰ upravil partituru; odměnu za tuto práci věnuje Sirotčímu, vdovskému a podpůrnému spolku členů Národního divadla. Ředitel Národního divadla Gustav Schmoranz navrhuje Hertzkoví, aby Universal-Edition věnovala pro tento účel 300 K jako odškodné pro Kovařovice. Hertzka poslal tuto částku Národnímu divadlu a doufá, že Janáček bude s tímto rozhodnutím souhlasit. Nebuška sdělil Hertzkoví, že klavírní výtah Její pastorkyně bude hotov v únoru. Hertzka se však

obává dalších průtahů. Janáček má působit na to, aby Universal-Edition obdržela od Hudební matice pro dr. M. Broda kartáčové otisky. Hertzka od Píši nemá odpověď.

³⁰ Karel Kovařovic (1862–1920), hudební skladatel a šéf opery Národního divadla v Praze (1900–1920). Provedl instrumentační retuše Janáčkovy opery Její Pastorkyňa k pražské premiéře 26. května 1916.

15

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
10. LEDNA 1917

(Dopis)

Hertzka obdržel odpověď od Umělecké besedy, týkající se použití tiskových ploten klavírního výtahu opery Její pastorkyňa. Umělecká beseda žádá:

1. odškodnění za každou notovou plotnu 2 K, tj. za 280 ploten 560 K;
2. 6 volných exemplářů německého vydání Její pastorkyně pro Hudební matici;
3. závazek, že fa Breitkopf und Härtel obstará tisk a že plotny zůstanou u této tiskárny;
4. Universal-Edition přizná autorská práva nové úpravě Otakara Nebušky, na niž má Hudební matice jenom nakladatelská práva k vydání.

Tyto podmínky platí jenom pro tisk jediného nákladu. Při druhém nákladu by musila tedy Universal-Edition splnit podobné, ne-li vyšší podmínky. Tyto podmínky nemínil Hertzka splnit a žádá Janáčka o vyjádření. Zároveň ho prosí o zaslání smlouvy s Hudební maticí v doslovném překladu.

16

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
12. LEDNA 1917

(Dopis)

Hertzka se podivuje jednání Klubu přátel umění v Brně vůči Janáčkově a radí mu, aby si vzal obratného právníka. Pro Hertzku je důležité znát smlouvu, kterou uzavřel Janáček s Klubem a Klub s Uměleckou besedou.

17

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

1. *Die Umělecká beseda-Prag kaufte vom Klub-Brünn die Platten um 500 K. Von Ihnen verlangt die Umělecká beseda 560 K fürs Borgen der Platten.*

2. Mit mir vereinbarte die *Umělecká beseda-Prag* nichts betreffend der II. böhmischen Auflage. —

Von Ihnen verlangen sie den Breitkopfschen Druck³¹ der deutschen Ausgabe und nur eine Auflage.

Ich werde auf die *Umělecká beseda* wirken, daß annehmbare Bedingungen gestellt werden.

Betreffend Herrn Nebuška-Zugaben zum Klavierauszug werde ich selbst mit Ihm unterhandeln.

Wollen Sie aber gefälligst der *Umělecká beseda*. Ihren Antrag betreffend der Platten und Zahl der Ausgaben stellen und mich davon benachrichtigen.

Její pastorkyňa ist auf Mittwoch am Nationalen Theater Prag angekündigt.

In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček

Brünn, 14. Jänner 1917

³¹ Fa Breitkopf a Härtel v Lipsku měla nototiskárnu; s ní spolupracovala též Hudební matice Umělecké besedy.

18

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
15. LEDNA 1917

(Dopis)

Hertzka děkuje Janáčkovi za sdělení a znovu se podivuje tomu, že *Umělecká beseda* dosud neuzavřela s Janáčkem smlouvu. Domnívá se, že by *Umělecká beseda* měla poskytnout *Universal-Edition* plotny za stejných podmínek, jak to udělala v případě ploten Foerstrovy³² Evy, jejichž cena byla nižší. Ohrazuje se dále proti tomu, aby *Universal-Edition* platila Nebuškovi za úpravu klavírního výtahu, kterou nezná. Hertzka připomíná, že *Universal-Edition* si může dát pořídít a vyrýt klavírní výtah sama. Znovu žádá Janáčka, aby mu napsal, jaká práva udělil Klubu přátel umění v Brně.

³² Josef Bohuslav Foerster (1859—1951), hudební skladatel. Působil od r. 1901 na vídeňské konzervatoři. *Universal-Edition* vydala klavírní výtah jeho opery *Eva*.

19

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Das ist unerhört!

Die Sache wird sich wohl klären.

Ich gab den Klavierauszug dem Klub přátel umění in Brünn, damit er ihn ausgibt (im Druck) als Praemie für seine Mitglieder. Das geschah; man

versprach mir 1000 K Honorar, die ich nicht voll erhielt (Sie schulden noch 250 K).

Jetzt kam die Umělecká beseda mit einem Antrag der Herausgabe des Klavierauszuges — einer billigen Herausgabe an den Klub přátel umění in Brünn.

Ich befürwortete den Vertrag der neuen Herausgabe durch die Umělecká beseda.

Das ist das ganze, was ich weiß. Jetzt ersuche ich den Klub přátel umění um eine Ausschußsitzung. In dieser wird mein Recht an den Klavierauszug klar gelegt werden.

Mit mir bis zum heutigen Tag hat die Umělecká beseda keinen besonderen Vertrag abgeschlossen.

Ich bitte also abzuwarten.

In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček

Brünn, 16. Jänner 1917

20

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)³³

Hochgeehrter Herr Direktor!

Den Klavierauszug Její pastorkyňa gab ich dem Klub-Brünn nur als Praemie: keine anderen Rechte mehr.

Diese Erklärung des Ausschusses des Klub-Brünn habe ich in Händen.

Der Klub-Brünn konnte der Umělecká beseda nur die Platten verkaufen; das tat er, dazu hatte er Recht.

Die Umělecká beseda sollte sich mit mir vereinbaren betreffs der II. böhmische Auflage; bis zum heutigen Tag kam es zu keinem schriftlichen Übereinkommen.

Der Klub-Brünn konnte deshalb nur die Platten und nichts anderes an die Umělecká beseda verkaufen; aber auch da wurde bis zum heutigen Tag eine schriftliche Abmachung nicht unterzeichnet; deshalb beschloß der Klub-Brünn jede weitere Verhandlung mit der Umělecká beseda abbrechen.

Wir erwarten deshalb die Antwort der Umělecká beseda.

Es scheint nur, daß der Klub-Brünn mehr verkaufte als er im Rechte war: wenigstens wissen die Herren nicht, wie sie die Firma Engelmann³⁴ — Leipzig benachrichtigen, daß sie die Platten an Breitkopf übergeben.

Darauf ließen sie mich auch unterschreiben — und ich unterschrieb ohne zu lesen.

Das wird sich aber bald klären.

In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček

Eins steht fest und sicher, daß niemand als die Universal-Edition das Recht auf mein Werk Její pastorkyňa hat.

³³ Tento dopis je nedatovaný, ale podle obsahu možno jej klást mezi 16. a 17. leden 1917, tedy do této souvislosti.

³⁴ Engelmann a Mühlberger byla notorytecká firma v Lipsku, která poprvé vyryla a vytiskla klavírní výtah opery Její pastorkyňa, vydaný Klubem přátel umění v Brně r. 1908.

21

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI

18. LEDNA 1917

(Dopis)

Hertzka obdržel Janáčkův dopis s překladem hlavních bodů dopisu Nebuškova.³⁵ Vrací mu originál Nebuškova dopisu. Dotazuje se Janáčka, zdali považuje jednání Universal-Edition za nekorektní. Poznámává, že za plotny Foerstrovy opery Eva byl stanoven toliko paušální honorář 250 K. Nehodlá jednat s Uměleckou besedou a je připraven vydat v Universal-Edition zcela nový klavírní výtah s českým a německým textem, Janáček má přesně stanovit svoje práva vůči Umělecké besedě.

³⁵ Leoš Janáček poslal 14. ledna 1917 Otakarovi Nebuškovi dopis, v němž odmítá — podobně jako Universal-Edition — požadavky Hudební matice. Nebuška dopisem ze dne 16. ledna 1917 vysvětlil, že požadavky Hudební matice nejsou nepřiměřené. Janáčkův dopis Nebuškovi je zachován v archívu Hudební matice v Praze (bez signatury). Nebuškův dopis je uložen pod signaturou D 883 v Janáčkových sbírkách v Brně.

22

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Nichts unkorrektes war in Ihrer Mitteilung hinsichtlich der Bedingungen seitens der Umělecká beseda — dies ersehe ich aus dem Original!

Ich bitte ein wenig noch abzuwarten.

Ich bat nochmals die Umělecká beseda die Platten um denselben Preis wie bei Försters Eva zu borgen.

Ich bat Herrn Nebuška mit mir sich bezüglich der Entschädigung seiner Zugaben zu meinem Klavierauszug zu vereinbaren.

Ich bin neugierig, wann die Herren mit mir verhandeln werden bezüglich der II. böhmischen Ausgabe!

Auch auf die angekündigte Lösung der Verhandlungen zwischen Klub-Brünn und der Umělecká beseda bezüglich der Platten — kam noch keine Antwort!

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 19. Jänner 1917

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

1) Herr Nebuška will mir nicht seine Ansprüche mitteilen. Sie werden selbst sehen, wie weit und hoch seine Arbeit bezahlt werden kann, bis der II. böhmische Klavierauszug erscheint.

2) Die Hudební matice (Umělecká beseda) erwartet von Ihnen einen Gegenantrag; ich bitte ihn zu machen auf Grundlage meiner Informationen.

3) Freitag wird der Vertrag zwischen dem Klub-Brünn und der Hudební matice gelichtet.

Die Hudební matice bekommt das Recht einer einmaligen Reproduktion des böhmischen Klavierauszuges.

Die Platten hat der Klub-Brünn an die Hudební matice verkauft. Dr. Brod schrieb mir heute, daß er mit dem I. Akt fertig ist. Sonntag bin ich in Prag; nach der Durchlesung wird er Ihnen die Arbeit überschicken.

Am 31. wird mein „Ewiges Evangelium“, Chorwerk mit Tenor- und Sopran-Solo und Orchester vom „Hlahol“ aufgeführt.³⁶ Haben Sie Zeit und Willen nach Prag zu kommen? Falls mir die Aufführung (bei der Montagsprobe) gefallen wird, werde ich Ihnen telegrafieren und Sie animieren.

Wenn bis zu dieser Zeit Ihr Gegenantrag in Prag ist, werde ich mir Mühe geben, daß man ihn annimmt.

Über das Resultat der freitägigen Sitzung werde ich Sie auch benachrichtigen.

In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček

Brünn, 23. Jänner 1917

³⁶ Premiéru Janáčkovy kantáty Věčné evangelium (na slova Jaroslava Vrchlického) provedl Jaroslav Křička s pražským Hlaholem poprvé 5. února 1917.

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVÍ

24. LEDNA 1917

(Dopis)

Hertzka vyčká podle Janáčkovy rady na nové vydání klavírního výtahu Její pastorkyně v Hudební matici, aby mohl posoudit práci Nebuškovu. Těší ho, že byla uzavřena smlouva mezi Klubem přátel umění v Brně a Hudební maticí v Praze. Tato smlouva obsahuje právo Hudební matice na jeden náklad českého klavírního výtahu. Janáček má stanovit výši nákladu. Hertzka má radost, že překlad Její pastorkyně se dr. M. Brodovi daří. Oznamuje, že bude přítomen 30. ledna 1917 premiéře opery Alexandra

Zemlinského³⁷ Florentská tragédie. Omlouvá svoji nepřítomnost v Praze na provedení Věčného evangelia. Má zájem o vydání tohoto díla.

³⁷ Alexander Zemlinsky (1872–1942), šéf opery německého divadla v Praze v letech 1911–1927. Jeho opera Florentská tragédie byla provedena začátkem března r. 1917 v Praze a v dubnu téhož roku ve Vídni.

25

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Herr Nebuška wird Ihnen schreiben. Seine Zusätze sah ich mir heute durch: seine Forderung, die er merklich herabsetzte, ist der Arbeit angemessen, sie ist annehmbar. Mitte Februar erscheint im Druck die II. böhmische Ausgabe der Její pastorkyňa. Es könnte so mit dem Druck des deutschen Klavierauszuges um diese Zeit auch beginnen.

Dienstag sehen wir mit Dr. Brod seine Übersetzung des I. Aktes durch; gleich darnach überschickt er Ihnen seine Arbeit.

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Prag, 28. Jänner 1917

26

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI

3. ÚNORA 1917

(Dopis)

Hertzka odpovídá na Janáčkův dopis z 28. ledna 1917. Sděluje, že obdržel dopis od Otakara Nebušky, který žádá za postoupení tiskového práva své nové úpravy klavírního výtahu Její pastorkyně 2,50 K, za každou plotnu. Hertzka nemůže souhlasit, dokud nepozná Nebuškovu práci. Znovu se kloní k myšlence na zcela novou úpravu klavírního výtahu, který by byl pořízen ve Vídni. Věc bude aktuální, až Hertzka bude mít klavírní výtah v ruce. Těší se, že obdrží Brodův překlad 1. dějství Její pastorkyně.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

*Hochgeehrter Herr!**Gleichzeitig übersende ich das Farbenbild³⁸ zum Titelblatt. Darüber eine feste, massive Druckzeile (Titel der Oper), darunter das andere, nötige zum Titel.**Ich behalte mir das Eigentumsrecht des Farbenbildes.**In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček**Brünn, 3. Februar 1917*

³⁸ Oním barevným obrazem k obálce klavírního výtahu Její pastorkyně byla fotografie představitelky první Kostelníčky v Praze Gabriely Horvátové v slováckém kroji.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

*Hochgeehrter Herr Direktor!³⁹**Ich teile Ihre Absicht den Klavierauszug (meinen) selbstständig zu verarbeiten nach der Partitur.**Ich habe den Eindruck, daß die Herren Nebuška und so weiter absichtlich die Herausgabe verzögern.⁴⁰**Und mit Herrn Nebuška wird eine schwere Vereinbarung bezüglich seiner Ansprüche sein. 700 K! Was wäre dann meine Arbeit wert? Mit dem 1. Akt könnten Sie sicher früher anfangen.**Montag war ich in Prag, da sagte man mir, Anfang März würde die zweite böhmische Auflage erscheinen.**Und auf meine Bemerkung, Sie würden mit Ihrem Antrag das Erscheinen abwarten, machte Herr Nebuška ein saueres Gesicht!**In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček**Brünn, 8. Feber 1917*

³⁹ Tímto dopisem odpovídá Leoš Janáček na Hertzkův list z 3. února 1917.

⁴⁰ Hertzka i Janáček poněkud podceňovali Nebuškovu úpravu, protože ji neznali. Nebuška však byl první, kdo upravil klavírní výtah Její pastorkyně a přihlédl přitom k retuším, které udělal k pražské premiéře Karel Kovařovic.

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
DNE 13. ÚNORA 1917

(Dopis)

Hertzka žádá Janáčka, aby zařídil u ředitele G. Schmoranze představení opery *Její pastorkyňa* na 5. března (pondělí) 1917. Hertzka chtěl být přítomen pražské premiéře nové opery Alexandra Zemlinského *Florentská tragédie* 4. března 1917 v Německém divadle v Praze a doufal, že tím snáze získá vídeňskou kritiku k účasti na představení Janáčkovy *Její pastorkyně* v Národním divadle v Praze. Možnost provedení Janáčkovy *Pastorkyně* ve dvorním divadle ve Vídni vstupovala tím do rozhodující fáze.

30

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Její pastorkyňa ist auf den 4. März nachmittags angesetzt. Den 5. III. (Montag) ist es unmöglich.

Selbstverständlich werde ich in Prag zugegen sein.

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 18. Feber 1917

31

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Also Sonntag sehen wir uns sicher in Prag! Wann werden Sie in Prag ankommen? Ich fahre die Nacht von Samstag auf Sonntag durch. Gegen 8 Uhr früh Sonntag bin ich in Prag, Hotel Karel IV., Smíchov.⁴¹ Telefonisch können wir uns verkündigen.

*Ich teilte im Gespräch mit, daß man Sie seiner Zeit abgeraten hat, die *Její pastorkyňa* anzuhören und viele Herren wollen von Ihnen wissen, ob einer oder der andere von Ihnen der Betreffende ist!*

Vor der Vorstellung möchte ich gerne mit Ihnen sprechen.

Könnte ich mir abends Zemlinskýs Premiere anhören?

*Mit aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 25. Feber 1917

⁴¹ Hotel Karel IV. na Smíchově volil často Janáček za svůj pobyt v Praze. Časné ráno navštěvoval odtud Kinského zahradu, kde notoval nápěvky ptačího zpěvu.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

*Hochgeehrter Herr Direktor!**Ihr Wort haben Sie also gehalten: die Herren Wiener Referenten kamen und die Hofoper ließ sich vertreten.⁴²**Ich danke Ihnen herzlichst dafür.**Doch ich fühlte eine Kühle — und fürchte, daß mein Werk nicht den gewünschten Eindruck auf die Herren ausübte.**Es schien mir, Zemlinský und Bittner stände Ihnen näher.⁴³**Diesen meinen unliebsamen Gefühlen und Gedanken gebe ich Ausdruck und verbleibe**In aller Achtung
ergebener**Leoš Janáček**Brünn, 8. März 1917*

⁴² Představení Janáčkovy opery *Její Pastorkyňa* 4. března 1917 v Praze zúčastnili se spolu s dr. Maxem Brodem a Emilem Hertzkou tito dva vídeňští referenti: Richard Specht (1870–1932), hudební kritik a spisovatel, známý kritikami ve vídeňském časopise Merker a v *Illustriertes Wiener Extrablatt*; Specht o představení Janáčkovy opery referoval 11. března 1917 v *Illustriertes Wiener Extrablatt* (srov. fascikl *Vídeňské kritiky o Její pastorkyni v Janáčkových sbírkách*). Se Spechtem přijel Julius Bittner (1874–1939), rakouský skladatel. Vídeňskou dvorní operu zastupoval Hugo Reichenberger (1873–1938), její kapelník v letech 1908 až 1935. Představení *Její pastorkyně* na Reichenbergera zapůsobilo tak, že dílo uvedl za necelý rok ve dvorní opeře. Během představení vyjádřil se Specht celkem kladně, Bittnerův soud vyzníval zdrženlivě. Důležitá byla přítomnost Maxe Broda, který líčí reakci vídeňských účastníků ve své knize *Zivot plný bojů*, str. 250 n.

⁴³ U zmínky o soudu Julia Bittnera je Janáčkův rukopis málo čitelný. Smysl vyznívá tak, že Bittner byl spíše nakloněn Zemlinskému.

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI

DNE 12. BŘEZNA 1917⁴⁴

(Dopis)

Hertzka sděluje Janáčkovi, že Bittnerovi a Spechtovi se *Její pastorkyňa* líbila. Důležitější je úsudek Reichenbergerův, který slibuje provedení *Její pastorkyně* ve dvorní opeře vídeňské. Termín provedení ve Vídni ovšem závisí na Brodově brzkém překladu i na vydání českého klavírního výtahu *Její pastorkyně* v Hudební matici v Praze. Budou-li ředitel Gregor,⁴⁵ Reichenberger, režisér Wymetal⁴⁶ a sekretář Lion⁴⁷ s překladem spokojeni, dojde brzy k provedení *Její pastorkyně* ve Vídni. Hertzka osobně byl s *Pastorkyni* neobyčejně spokojen a po shlédnutí a poslechu pražského představení Janáčkovy opery chce se ještě více zasadit o jeho dílo. Prosí zá-

roveň o dva exempláře klavírního výtahu Pastorkyně, jakmile vyjde v Praze. Nové zpracování klavírního výtahu by světil vídeňskému nejlepšímu upravovateli klavírních výtahů Josefu v. Wössovi.⁴⁸

⁴⁴ Celý tento Hertzkův dopis je otištěn v knize J. Racka a A. Rektorysa *Korespondence Leoše Janáčka s Maxem Brodem* (Praha 1953, str. 240 n.).

⁴⁵ Hans Gregor, ředitel a režisér dvorní opery ve Vídni v letech 1911–1918. Od něho jsou chovány v Janákových sbírkách dopisy Janáčkovi z července 1917 (sign. D 282) a ze začátku roku 1918 (sign. D 307, D 316).

⁴⁶ Wilhelm Ritter von Wymetal, vrchní režisér dvorní opery ve Vídni. Režiroval později operu Její pastorkyňa též v newyorské Metropolitaní opeře (1924). Charakteristiku jeho režie, vycházející ze slova, podává Richard Specht v knize *Das Wiener Operntheater*, Wien 1919, str. 56.

⁴⁷ Karl Lion, umělecký sekretář dvorního operního divadla ve Vídni. Od něho jsou dopisy Janáčkovi v Janákových sbírkách (zvláště sign. B 283).

⁴⁸ Josef V. von Wöss vskutku zpracoval klavírní výtah opery Její pastorkyňa, který pak vyšel v Universal-Edition r. 1917 s německým i českým textem.

34

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Direktor Lacina vom Brünnner böhmischen Nationaltheater bat mich, ob Sie nicht im Stande wären und die Güte hätten, auf einen Tag die Partitur Její pastorkyně zu borgen. Die Auslagen mit der Expressversendung würde er gerne tragen.

Die Wiener Berichte sind hübsch. Meinen Dank habe ich schon Herrn Specht und Hofkapellmeister Reichenberger ausgesprochen – brieflich.⁴⁹

Die zwei Exemplare des Klavierauszuges, bis sie mir von Prag zukommen, werde ich einschicken.

Die schleppen die Ausgabe!

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 17. März, 1917

⁴⁹ V Janákových sbírkách jsou zachovány dopisy, které psal Reichenberger Janáčkovi 1. dubna 1917 (sign. A 786) o doporučení Její pastorkyně dvorní opeře ve Vídni, 29. června 1917 (sign. A 788) o tom, že byl pověřen vylepšením textu překladu, 5. prosince 1917 (A 787) o zkouškách na Její pastorkyňu, 3. ledna 1918 (sign. A 797) o jevištních zkouškách, 14. ledna 1918 (sign. A 795) o dalších zkouškách na Její pastorkyňu. Tři dopisy, které psal Janáček Reichenbergerovi, uveřejnil Hans Hollander ve své knize *Leoš Janáček, Leben und Werk*, Zürich 1964, str. 65 a n. (faksimile dopisu Janáčkova z 10. října 1918) a v *Österreichische Musikzeitschrift* 19, 1964, str. 518 n. pod názvem *Drei Briefe Leoš Janáček's zur Wiener Jenufa Premiere*. Jsou to Janáckovy dopisy z 19. února 1918, z 13. května 1918 a z 10. října 1918. Žádný se netýká doby z polovice března r. 1917.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

*Hochgeehrter Herr Direktor!**Seine Exzellenz Herr Minister Trnka⁵⁰ hat den Wunsch ausgesprochen, Její pastorkyňa in Prag zu hören.**Sie wird zum 24sten Mal Mittwoch oder Donnerstag gegeben. Ganz gewiß ist das die Folge der Wiener Rezensionen.⁵¹**Außer Acht kann man das nicht lassen.**Nützlich könnte das sein.**Mit Hochachtung
ergebener
Leoš Janáček**Brünn, 19. März 1917*

⁵⁰ Ing. dr. Otakar Trnka (1871–1919), ministr veřejných prací v rakouské vládě Stürghkově.

⁵¹ O recenzích viz v poznámce č. 42.

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVÍ
DNE 20. BŘEZNA 1917

(Dopis)

Hertzka lituje, že nemůže Lacinovi vyhovět, protože partituru nutně potřebuje v. Wöss, který pilně pracuje na klavírním výtahu Její pastorkyně. Podle Brodova sdělení bude překlad Její pastorkyně hotov do konce března r. 1917.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

*Hochgeehrter Herr Direktor!**Dr. Brod schrieb mir, daß er fertig ist mit der Übersetzung. Betreffs des Dialektes müssen wir einig werden.**Meine Ansicht ist:**1) Der böhmische Urtext meiner Oper ist nicht im Dialekt geschrieben. Nur hie und da kommen dialektische Färbungen vor.**2) Maßgebend ist die Beziehung zwischen Dialekt und Schriftsprache. Der slowakische Dialekt ist weicher, anmutiger als die böhmische Schriftsprache.*

*Wenn ich nicht irre, ist das in der deutschen Sprache das Umgekehrte.
3) Wollte man deshalb Její pastorkyňa im deutschen Dialekt geben,
würde das Werk gröber, härter ausfallen — als es im böhmischen gedacht
ist. Das will ich verhütet haben!*

*Ich bitte Sie deshalb, Herr Direktor, in der deutschen Übersetzung die
deutsche Schriftsprache mit hie und da eingeschobenen dialektischen
Ausdrücken zu behalten.*

*Der scharfen inhaltlichen Akzente gibt es in der Handlung so genug
schon.*

*Am Ostersonntag Nachmittag ist im Prag die 25. Aufführung der Její
pastorkyňa.⁵²*

*Mit Gruss und Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 30. März, 1917

⁵² 25. provedení Její pastorkyně se uskutečnilo na pražském Národním divadle o velikonocích r. 1917 za řízení Karla Kovařovice.

38

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

*Ich teilte Herrn Nebuška mit, daß Sie die Absicht haben, einen deutsch-
böhmischen Klavierauszug der „Její pastorkyně“ herauszugeben.*

*Darauf erhielt ich heute rekommandiert und express einen geharnischten
Brief von Herrn Nebuška,⁵³ daß ich dadurch, wenn ich es zugebe, in recht-
lichen Konflikt gerate etc.*

*Ich bitte Sie deshalb alles diesbezüglich in Kenntniss zu nehmen und
zu erwägen.*

*Denn gerichtlich mich verfolgen zu lassen will ich nicht. Eins steht fest,
daß die Hudební matice das Recht der zweiten böhmischen Auflage des
Klavierauszuges Její pastorkyňa hat.*

*Tangieren Sie dieses Recht nicht mit der beabsichtigten deutsch-böhmischen
Ausgabe?*

*Ich fahre morgen, Dienstag, nach Prag. Wollen Sie mich gütigst nach
Prag benachrichtigen.*

Ich wohne Prag-Smíchov, Hotel Karel IV.

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 2. April, 1917

(NB: Den Brief Nebuškas bitte mir zurückzusenden.)

⁵³ Tento rekomando expres dopis Nebuškův Janáčkovi z dubna r. 1917 se nezachoval. Mezi listy, které psal Janáček Nebuškovi, uloženými dosud v archívu Hudební matice, jej nenajdeme. Protože Janáček poslal dopis Hertzkovi, dá se předpokládat, že se onen dopis ztratil.

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
DNE 4. DUBNA 1917

(Dopis)

Hertzka odpovídá Janáčkově velmi obsírně. Opakuje všechna Janáčková písemná i ústní sdělení, týkající se klavírního výtahu Její pastorkyně, a uvádí Janáčkovu jednání s Hudební matičí v Praze. Z Hertzkovu dopisu dýše upřímná snaha Universal-Edition Janáčkově pomoci, neboť šlo též o jemné odstíny autorského práva. Tenor Hertzková dopisu spočívá v otázce, zda Janáček dal Hudební matiči výjimečné právo k českému vydání klavírního výtahu Její pastorkyně. Dále Hertzka sděluje, že první dějství Její pastorkyně (klavírního výtahu) jest již v tisku, a to s německým i českým textem, že se však může český text vynechat a nejprve tisknout toliko text německý.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Wie Sie den Inhalt meiner Briefe zitierten, so verhält sich die Sache.

Herr Nebuška überfüllt mich in Prag, wenn ich auf einen zwei Tage herkomme, und stempelt meine wohlwollenden Worte — gleich zu einem mündlichen Vertrag!

Ich weiß ja gar nicht, in was für einem Verhältnisse er zur Hudební matice steht, bis zum heutigen Tage ist mir das nicht bekannt.

Erst diese Tage wollen die Herren mir den schriftlichen Vertrag überreichen.

Aber Doktor Brod meint selber, es wäre ein rein deutscher Klavierauszug wünschenswerter.

Hofkapellmeister Reichenberger schrieb mir, daß die Verhandlung mit der Hofoper bald vollendet werden. Er ladet mich schon für den Herbst ein.

Aber von Ihnen kein Wort darüber?

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Prag, 6. April 1917

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
DNE 23. DUBNA 1917

(Dopis)

Hertzka žádá dopisem ze dne 23. 4. 1917 Janáčka o rychlou odpověď, zdali již vyšel klavírní výtah Její pastorkyně péčí Hudební matice v Praze.

V kladném případě mohl by kapelník Reichenberger přehrát operu — klavírní výtah řediteli Gregorovi, jemuž Hertzka poslal již německý překlad libreta Její pastorkyně.

42

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Ich erwarte täglich die Korrektur von Ihnen, deswegen schrieb ich nicht. Da ich von Prag (Hudební matice — Nebuška) nicht bis zum gestrigen Tage den schriftlichen Antrag des Vertrages erhielt, übergab ich die ganze Angelegenheit dem Advokaten Dr. Rudiš.⁵⁴ Er fordert im Zeitraum von acht Tagen den schriftlichen Antrag des Vertrages.

Es ist klar, daß mit Absicht der 2te böhmische Klavierauszug nicht herausgegeben wird.

Der Antrag soll lauten:

1) Recht der zweiten böhmischen Ausgabe des Klavierauszuges der Její Pastorkyňa

2) Auflage dieser Ausgabe 1000 K

3) Die Freiheit der zweisprachigen Ausgaben

4) Dafür: das erste Anbieten einer weiteren rein böhmischen Ausgabe.

Das Drama an und für sich ist wirkungsvoll — aber die Musik muß man beim Urteil hören.

Die Volksoper hat durch Herrn Kubla⁵⁵ angefragt; ich wies sie an Sie, Herr Direktor.

In den Zeitungen (Národní Listy) las ich eine Mitteilung der Hudební matice (Nebuška), daß der II. böhmische Klavierauszug zu Ende April erscheinen wird — aber ich glaube das nicht.

Falls ich etwas erfahre, werde ich gleich mitteilen.

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 24. April 1917

⁵⁴ Dr. Felix Rudiš st., advokát v Brně, zastupoval Janáčka ve věcech právních.

⁵⁵ Vídeňská Volksoper měla zájem o provedení Její pastorkyně. Richard Kubla (1890 až 1964), tenorista, byl v letech 1914–1920 členem vídeňské Volksoper.

43

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVÍ
DNE 3. KVĚTNA 1917

(Korespondenční lístek)

Hertzka oznamuje Janáčkoví, že Universal-Edition posílá Janáčkoví 1000 K na konto příštího klavírního výtahu Její pastorkyně.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

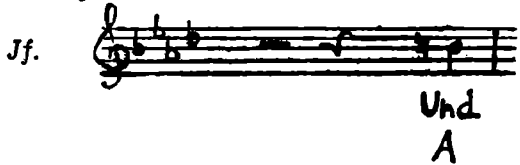
(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Einige Bemerkungen zur Korrektur:

1) Wäre es nicht vorteilhaft, zur jeden Zeile am Anfang eine Verkürzung des Namens zu setzen?

Z. B. Seite 6. *Jenůfa* fängt an zu singen, der Name *Jenůfa* ist über der ersten Zeile. Könnte man nicht zu jeder weiteren Zeile die Verkürzung *Jf.* setzen?

Man braucht nicht den Part, erst Gott weiß wo, zu suchen. In der Prager Auflage haben sie das eingeführt.

Auf Seite 8, zweite Zeile weiß man nicht, singt die Alte weiter oder *Jenůfa*?

Auf Seite 9 singt *Jenůfa*, die Alte oder *Laca*?

Ich bitte Sie, wollen Sie die Verkürzungen wählen und einführen.

2) Seite 9 ist in der Übersetzung das grobe „fressen“. *Na jest* heißt sich sattessen.⁵⁶

3) Sehr oft kommen *ritardando* vor; doch niemals ist darnach das *a tempo* (a t.) angeführt.

4) Seite 72 ist im deutschen Text der Artikel die durch eine Pause vom Substantiv *Mutter* getrennt (zweite Zeile Ende, dritte Anfang). Das geht nicht an. Muß geändert werden.

5) Seite 87 ist ein nicht passender Text von *Kovařovic* gesetzt.⁵⁷ Mein unterschriebener soll sein; seine Übersetzung fehlt noch.

Seite 65. Erste und zweite Zeile; in den Noten kennt man sich nicht aus. Vielleicht im Tenor den Notengang für den deutschen Text und im Bass für den böhmischen Text setzen?

Der böhmische Text ist gründlich korrigiert. Der Klavierauszug ist hübsch und kennerisch gefüllt.

In aller Achtung
Leoš Janáček

Brünn, 3. Mai 1917

⁵⁶ O překlad téhož českého slova *na jest* v německé *fressen* jednal Janáček též s Maxem Brodem. Srov. *Korespondence Leoše Janáčka s Maxem Brodem*, str. 28.

⁵⁷ O Kovařovicově textu v klavírním výtahu *Její pastorkyně* není nic známo. Jde tu patrně o Janáčkův omyl, neboť některé často opakované fráze měnila Marie Calma-Veselá (1881–1966), česká spisovatelka a pěvkyně, která se svým manželem MUDr. Františkem Veselým se zasloužila o uvedení *Její pastorkyně* na Národním divadle v Praze. Srov. o tom v knize Jana Racka a Artuše Rektoryse *Korespondence Leoše Janáčka s Martíí Calmou-Veselou a MUDr. Františkem Veselým* (Praha 1951).

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

*Hochgeehrter Herr Direktor!**Gestern wurde von mir die Korrektur des I. Aktes mit meinen Anmerkungen gesendet.**Heute klopfe ich auf Ihr Gedächtniß, Herr Direktor!**Ich bitte Sie, mit Postwendung den Zusatz 6. zum Punkte d) zu erfüllen laut unseres Vertrages vom 10. Dezember 1916.⁵⁸**Ich fahre morgen nachts nach Prag; ich bin neugierig, ob die Herren endlich auch mein Interesse berücksichtigen wollen.**In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček**Brünn, 4. Mai 1917*

⁵⁸ Smlouvy L. Janáčka a Universal-Edition ze dne 10. prosince 1916 jsou zachovány v Českém hudebním fondu v Praze. Otiskují je v příloze.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Telegram)⁵⁹*Um Entschuldigung bittet**Janáček.*

⁵⁹ Datování tohoto telegramu je nečitelné. Podle obsahu pochází telegram z doby 3. května – 5. května 1917.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

*Hochgeehrter Herr Direktor!**Der Hudební matice in Prag betreffend des 2. böhmischen Klavierauszuges Její pastorkyňa, will ich folgenden schriftlichen Vertrag antragen:**1) Hudební matice hat das Recht der 2. böhmischen Auflage Její pastorkyňa Klavierauszug mit Gesangstimmen von 1000 Exemplaren mit Ausnahme der Autorenexemplare, Redaktions- und Reklamexemplare und einiger Ehrenexemplare. Diese zugegebenen Exemplare müssen bei der Verabreichung ausgewiesen werden.**Für diese 1000 Exemplare bekommt der Autor 1 K für ein Exemplar – zusammen 1000 K. Die Klavierfassung-Zugaben sind Eigentum des Herrn Nebuška.*

Ich bitte Sie, Herr Direktor, jetzt nur die deutsche Ausgabe zu veröffentlichen; über die deutsch-böhmische werden wir uns dann verabreden.

Mich in dieser Hinsicht auf den Wortlaut Ihres werten letzten Schreibens stützend, teile ich der Hudební matice mit, daß Sie die deutsch-böhmische Ausgabe herausgeben werden bis die 2. böhmische Ausgabe verkauft sein wird.

Nun in Ihrem diesbezüglichen Brief schrieben Sie nichts über den Termin, bis zu welchem diese 2. böhmische Ausgabe ausverkauft sein soll. Ich fürchte, daß man absichtlich mit dem Ausverkauf schleppen würde und stelle deshalb in den Vertrag, daß spätestens 31/XII 1919 ohne Rücksicht auf diese zweite böhmische Ausgabe eine neue böhmische oder deutsch-böhmische oder beliebig zweisprachige erscheinen kann.

Sind Sie damit, mit dem Termin zufrieden?

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 5. Mai 1917

48

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Es handelt sich ja um keine Überlassung der zweiten böhmischen Auflage! Ich frug nur nach dem Termin, in welchem die jetzige böhmische Ausgabe der Hudební matice wirklich ausverkauft sein soll — der Freiheit bezüglich Ihrer deutsch-böhmischen Auflage zu erhalten.

Sind Sie also einverstanden den Termin mit 31/XII 1919 festzustellen?

Heute erhielt ich die Anweisung von 1000 K à conto des Klavierauszuges. Ich danke höflichst.

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 7. Mai 1917

49

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Zu gleicher Zeit übersende ich 1 Exemplar des neuen Prager Klavierauszuges. Durchgesehen habe ich ihn nicht.

Die Korrektur des II. Aktes habe ich erhalten; Klavierpart sehr gut bearbeitet.

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 8. Mai 1917

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Meine Bemerkungen zum II. Akt.

- 1) Seite 104 „Brüllen wird er Zeter Mordio schreien“ ist grob.
bečat = heulen, weinen
domrzat = ärgern
- 2) Seite 106 *Mamičko* = Mütterchen = Mütterlein.
 Überall ist die Verkleinerung zutreffender
 (S. 108 u. s. w., u. s. w.)
- 3) Seite 115 *povědět* = sagen wollt
- 4) Seite 117 *Už je na světě* = ist es schon auf der Welt (geboren)
- 5) Seite 122 Erster Takt ist des im Bass und Violinschlüssel.
- 6) Seite 130 *Duša bídná* = Schuft, elender Mensch.
- 7) Seite 132 *Vrátíla se snad* = Kehrt vielleicht.
- 8) Seite 139 Verlieren besser als verspielen.
- 9) Seite 148 *smím odbednit* = darf schon öffnen.
- 10) Seite 151 *položili* = hingelegt nicht hin getragen.
- 11) Seite 152 Fehlen noch die Worte: „*upadá na zem.*“
 und dann: *Probírá se.*
 und deren Übersetzung.
- 12) Seite 163 *těžko k pláči* = schwer zum weinen.
- 13) Seite 170 Mütterchen.
- 14) Seite 171 Reich und ehrbar = majetku, počestnosti.
- 15) Seite 114 *K utrápení* = quälern
pokořit = erniedrigen.
- 16) Seite 153 Es wird ein offizieller Text sein des „gegrüßet reiche Königin“.
- 17) Seite 157 *vzhůru* = bist schon auf.
- 18) Seite 161 *Srdce bolí* = mein Herz leidet.

Die Klavierbearbeitung kann ich nur loben.

In aller Achtung
 ergebener
 Leoš Janáček

Brünn, 10. Mai 1917.

NB: Alles auf Text bezüglich!

(Dopis)

Hertzka kvituje zaslání kartáčových otisků obou dějství klavírního vý-
 tahu Její pastorkyně. Uvědomí o tom dr. M. Broda. Zároveň vyslovuje

pochybnost, zda při tolika korekturách vyjde klavírní výtah ve Vídni do konce května 1917. Plně souhlasí s tím, aby překlad byl výstižný, neboť na něm závisí úspěch Její pastorkyně ve Vídni.

52

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Warum so eine große Pause zum III. Akt?

Ich würde schon gern Ihren ganzen Klavierauszug sehen.

*Mit aller Achtung
ergebener*

Leoš Janáček

Brünn, 27. Mai 1917

53

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI

DNE 31. KVĚTNA 1917

(Dopis)

Hertzka se omlouvá obchodní cestou v Německu a posílá větší část korektury III. dějství Její pastorkyně s poznámkou, že zbytek korektury obdrží Janáček příštího dne. Upozorňuje, že slíbil dodat klavírní výtah dvorní opery ve Vídni do 15. června. Proto žádá o brzké vypracování a vrácení korektury.

54

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Telegram)⁶⁰

Auch die heutige Post nichts gebracht.

Janáček

⁶⁰ Telegram byl odeslán 2. června 1917.

55

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Es ist mir wirklich sehr unangenehm, daß man mich in der Meinung beläßt, ich hätte vom 31. Mai (!) den größeren Teil des III. Aktes in Händen.

Heute ist der 4. Juni und ich bekam nicht ein Blatt vom III. Akte, aber auch auf meine telegrafische Anfrage keine Antwort.

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 4. Juni 1917

56

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
DNE 5. ČERVNA 1917

(Dopis)

Hertzka doufá, že Janáček má již korekturu v ruce. Ne-li, má to ihned do Vídně sdělit a podat reklamaci u poštovního úřadu v Brně.

57

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Sie glauben gar nicht, wie mich das aufregte, daß ich eine Woche hindurch Tag für Tag die Korrektur erwartete und sie dennoch nicht bekam.

Deswegen telegraphierte ich schon Samstag, damit Sie nicht in der Meinung bleiben, ich hätte sie bekommen.

Nach dem heutigen Telegramm ging ich auf die Post, doch nichts war aufzufinden. Verloren ist die Sendung!

*Aber warum schickte man sie nur unter Kreuzband und nicht re-
k o m m a n d i e r t?*

Ich bitte also um einen neuen Abzug.

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 6. Juni 1917

58

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Telegram)⁶¹

Warum unter Kreuzband? Warum nicht rekommandiert? 3. Akt auf der Post verloren, bitte neuen Abzug.

Janáček

⁶¹ Telegram byl odeslán 6. června 1917.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION
(Telegram)⁶²

Korrektur, Seite 178 bis 221 gefunden.

Janáček

⁶² Telegram byl odeslán 6. června 1917.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION
(Telegram)⁶³

3. Akt ganz aufgefunden.

Janáček

⁶³ Telegram byl odeslán 7. června 1917.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION
(Telegram)⁶⁴

Korrektur, Brief, express abgegangen.

Janáček

⁶⁴ Telegram byl odeslán 9. června 1917.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION
(Dopis)

*Hochgeehrter Herr Direktor!*⁶⁵

- Seite 192* „ich hab's gut gewußt“, tušila — geahnt
Seite 193 „mir hat es damals weh getan“
ranou udeřilo — wie ein Schlag getroffen
Seite 200 „Stewa, jetzt kommst du daran“
vinšuj ty — jetzt wünsche du
Seite 202 „Ih a!“ besser als Holla!
Seite 204 „alles verzieh'n“
dožadovala — sie wollte ihn hier haben
Seite 218 „man kann's nicht anschauen“
to je na hrůzu — schrecklich anzuschauen
Seite 223 „Grässlicher redest du“
hrozného — ungeheures
Seite 226 „Schnee und Eis tragen“
gúlali — herumgezogen

- Seite 227 „So eine Schandtat!“
- Seite 228 }
Seite 229 } *Kamením po ní – steinigt sie*
Seite 230 }
Seite 230 *Hier könnte wechseln – Schandtat – mit steinigt sie!*
Seite 230 „Und was ist mit mir?“
Ještě jsem tu já – Ich bin noch da!
Seite 231 „Ich selbst war es, niemand anderer!“
To můj skutek – můj trest boží.
Meine Tat – meine Gottessühne!
Seite 236 „Nur mich straft, nur ich hab hier gesündigt.“
Mne suďte, mne kamenujte, přátelé
souditi – gerichtlich verfolgen – mich steinigt
■ ■ ■ ■ ■ *mich verachtet!*
Seite 236 „Stewa, nur du bist schuld daran“
Ty to máš na svědomí – du hast es am Gewissen.
Seite 238 „Du – was geschieht mir dann?“
■ *Víš, že mne povedou – weißt du, daß sie mich hinführen*
werden?
Seite 244 „Gingen sie?“
Odešli... Sind gegangen alle – ...
Das wären nicht genügende Übersetzungen.

⁶⁵ Tento dopis není datován. Vzhledem k tomu, že 9. června 1917 poslal Janáček Hertzkoví telegram, v němž oznamuje zaslání korektury překladu, kladu tento dopis mezi 9. a 10. červen 1917.

63

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Telegram)⁶⁶

Pastorkyňa Donnerstag, wäre ratsam, daß Direktor Gregor⁶⁷ hieher käme?

Janáček

⁶⁶ Telegram byl odeslán 16. června 1917.

⁶⁷ Janáček usiloval o to, aby Hans Gregor, ředitel dvorní opery ve Vídni, zhlédl představení Její pastorkyně v Praze.

64

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Zu meinem Telegramm noch diese einigen Zeilen. Wie ich die Situation verstehe, wäre es von größter Wichtigkeit, wenn es Ihnen gelingen würde,

Direktor Gregor auf Donnerstag zur Aufführung der Její pastorkyňa nach Prag zu bewegen!

Wie ich heute mit Direktor Schmoranz und Opernchef Kovařovic⁶⁸ unterredete, ist Její pastorkyňa s i c h e r am Donnerstag.

Ich würde von Brünn auch eintreffen. Direktor Schmoranz teilte ich mit, daß ich Ihnen telegraphierte. Man freut sich auf den eventuellen Besuch. Also Ihre ganze Redekunst darauf setzen!

Bitte mich nach Brünn zu benachrichtigen wollen, ob Direktor Gregor kommt oder nicht kommt. Sollte ich Ihn auch einladen?

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Prag, 16. Juni 1917

⁶⁸ Karel Kovařovic, šéf opery Národního divadla v Praze, odkládal uvedení Její pastorkyně 12 let. Pražskou premiérou této opery 26. května 1916 získal vynikající pověst dirigenta. Jeho interpretace Její pastorkyně se stala vzorem též pro dvorní operu ve Vídni.

65

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Noch einige Worte.

Als eine unumgängliche Notwendigkeit betrachte ich die Anwesenheit Direktor Gregors bei der Aufführung Její pastorkyňa in Prag.

Er wird sich augenscheinlich überzeugen, wie die scharfen Stellen der Handlung gedeckt sind, durch Musik, durch Spielauffassung!

Und noch eins. Das Manuskript der Partitur ist verblaut, voll von Korrekturen, Sprünge — kurz n i c h t s y m p a t i s c h für einen Dirigenten!

Sie müssen sie gleich, wenn es zur Vereinbarung kommen sollte, für den Fall und Bedarf der Wiener Hofoper, abschreiben lassen.

Ich erwarte die frohe Nachricht, daß es Ihnen gelungen ist Direktor Gregor zur Reise nach Prag zu bewegen!

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 18. Juni 1917

66

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
DNE 18. ČERVNA 1917

(Dopis)

Hertzka odpovídá Janáčkovi na jeho telegram z 16. června 1917 i na expres dopis z 18. června 1917. Dal řediteli Gregorovi vědět o pražském

představení Její pastorkyně, sdělil mu Janáčkovu přání, ale pochybuje, že Gregor do Prahy přijede, neboť má ve Vídni velmi důležitá jednání. O výsledku rozhodnutí dvorní opery stran Její pastorkyně podá Janáčkovu zprávu. Sborové hlasy byly již opsány a jsou téměř připraveny k tisku. V poznámce se Hertzka táže Janáčka, jak dr. Brod přijal sdělení o nutnosti přepracování svého překladu.

67

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVU
DNE 19. ČERVNA 1917

(Dopis)

Hertzka oznamuje Janáčkovu, že ředitel Gregor nyní nemůže přijet do Prahy na představení Její pastorkyně. V nejbližší době se rozhodne o přijetí Její pastorkyně na scénu dvorního divadla. Partituru Její pastorkyně dá Hertzka opsat. Opětovně urguje sdělení o tom, zdali může Universal-Edition tisknout i český text.

68

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Falls bis zum Freitag nicht aus Prag der unterzeichnete Vertrag anläuft, werden wir mitteilen:

„daß die Firma Universal-Edition ihrem Rechte nach den Klavierauszug Její pastorkyně drucken wird, wie sie es für gut findet.“

Dr. Max Brod meinte: die Wiener Hofoper möge sich beliebig den Text recht machen – zu ihren Aufführungen. Ich glaube, daß Umänderungen der Übersetzung, falls sie wirklich gut sein werden, auch Dr. Brod annehmen wird.

Direktor Gregor wird in Prag erwartet. Wenn wenigstens zum 21. die Entscheidung fallen würde!

Brünn, 19. Juni 1917

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

69

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVU
DNE 20. ČERVNA 1917

(Dopis)

Hertzka sděluje Janáčkovu, že dvorní opera ve Vídni přijala s konečnou platností Janáčkovu Její pastorkyni k provozování. Kapelník Reichenberger provede retuše v textu libreta. Rozhodnutí o přijetí Její pastorkyně

ve dvorní opeře vídeňské považuje Hertzka též za svůj úspěch. Zároveň žádá Janáčka, aby dovolil Universal-Edition tisknout kromě německého textu též jinojazyčné texty, včetně českého textu. Očekává Janáčkův souhlas.

70

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Telegram)⁶⁹

Ich danke. Alles weitere im Schreiben.

Janáček

⁶⁹ Telegram byl odeslán 21. června 1917.

71

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Also zustande gekommen! Meinen besten Dank! Jetzt daß es gefalle, daß es mit Liebe gesungen werde, mit Hingebung.

Einem Ihrer Wünsche komme ich nach. Da von Prag keine Antwort kam, finde ich mich befreit vom gegebenen Worte der Hudební matice gegenüber, daß ich bei Ihnen, Herr Direktor, durchsetze nur eine deutsche Ausgabe der Její pastorkyňa.

Drucken Sie den Klavierauszug so, wie Sie das Recht haben, wie Sie wollen.

Hinsichtlich der anderssprachigen Ausgaben werden wir uns schon verständigen. Ich will einige Tage mit Ruhe alles durchdenken und Ihnen dann antworten.

Hofkapellmeister Reichenberger hat sich der Sache auch trefflich angenommen. Ich will ihm schreiben. Wo weil er jetzt?

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 21. Juni 1917

72

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI

DNE 22. ČERVNA 1917

(Dopis)

Hertzka chce vydat německo-český klavírní výtah Její pastorkyně bez ohledu na Hudební matici, která sice vydala Její pastorkyňu s českým textem, ale Nebuškova úprava není bez chyb a Hudební matice nedojednala

s Janáčkem smlouvu. Partituru Její pastorkyně dá Hertzka na radu Janáčkovu opsat Janu Elsnicovi v Praze. Hertzka plánuje vydání Fantasie z Její pastorkyně pro klavír na 2 ruce.

73

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Eine Fantasie über Pastorkyňa möge jemand anderer machen. Ich bin tief eingeföhlt in meine neue Oper.⁷⁰ Möchte gerne in diesem Jahre fertig werden.

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 25. Juni 1917

NB. Roman Veselý,⁷¹ Klaviervirtuos, Prag-Smíchov 1166 wäre vielleicht im Stande.

⁷⁰ Novou operou míní Janáček Výlety páně Broučkovy, dokončené r. 1917.

⁷¹ Roman Veselý (1879–1933), profesor konzervatoře v Praze. Upravil pro klavír na 4 ruce některá díla Vítězslava Nováka, Josefa Suka i Bedřicha Smetany.

74

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Pohlednice – Lázně Luhačovice)⁷²

Den dritten Tag endlich ein bischen Ruhe! Es war aber höchste Zeit auszuspannen.

Meine Antwort wird sich auf den anderssprachigen Druck beziehen und wird diese Tage abgehen.

Es grüßt Sie

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

⁷² Pohlednice byla odeslána 5. července 1917 z lázní Luhačovic. Janáček trávil v těchto svých oblíbených lázních dovolenou.

75

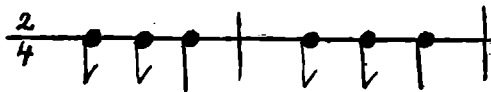
LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Beiliegend ein Schreiben von Dr. M. Brod.⁷³ Ich bitte Sie um den letzten Einblick vor dem Reindruck.

Es ist z. B. unmöglich
das Thema im Tanze 2/4

auf $\frac{2}{4}$ umzuändern.⁷⁴

Es würde sich ja der Rythmus $\frac{2}{4}$ unzähligmal

wiederholen!

Der guten Sache wegen werden mir alle beteiligten gewiß hie und da nachgeben müssen.

Es wäre demnach gut mir die letzte Korrektur zur Einsicht einzuschicken.

In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček

Luhačovice, Villa Pospíšil, 7. Juli 1917

⁷³ Nelze určit, který dopis Brodův přiložil Janáček v korespondenci Hertzкови. Jistě některý z července 1917. Celou situaci kolem Brodova překladu a úprav Reichenbergerových osvětlují Brodovy dopisy, vydané Janem Rackem a Artušem Rektorysem (*Korespondence Leoše Janáčka s Maxem Brodem*), str. 50 n.

⁷⁴ Schéma rytmu zřejmě ukazuje na sborovou píseň Daleko, široko do těch Nových zámků z prvního dějství Její pastorkyně. Srov. mou citovanou práci Zur Genesis... (kapitola Der Wiederhall des mährischen Volkslieds in Jenůfa). K tomu studii Karla Vetterla ve sborníku Leoš Janáček et Musica europaea (Brno 1970, redaktor Rudolf Pečman) s názvem *Janáček's creative relationship to folk music* (str. 235 n.), v níž přináší některé nové postřehy, ale nedokazuje, že Janáček přímo citoval lidové písně.

76

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
DNE 10. ČERVENCE 1917

(Dopis)

Hertzka avizuje návštěvu dr. Maxe Broda ve Vídni. Informuje Janáčka o tom, jak postupuje překládání libreta.

77

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI

(Dopis)

Wien 16. Juli 1917

Wohlgeboren

Herrn Direktor Leo Janáček

Brünn

Sehr verehrter Herr!

Wir erlauben uns Ihnen bekantzugeben, daß der Vertrag mit der Wiener Hofoper über Ihr Werk „Pastorkyna“ nunmehr unterfertigt zu folgenden Bedingungen definitiv vorliegt:

Die Hofoper zahlt für das Material dieser Oper K 2.000— und eine Ausführungstantieme von 6 0/0 der Brutto-Tageseinnahme. Das Recht der Uraufführung gilt bis 1. April 1918.

Wir empfehlen uns

Hochachtungsvoll ergeben
Universal-Edition Actiengesellschaft
Hertzka

Mit Dr. Brod⁷⁵ haben wir die Sache sehr ausführlich besprochen und ich hoffe, daß alles zur allgemeinen Zufriedenheit wird ausgeführt werden.

⁷⁵ Brodův překlad Janáčkovy librety Její pastorkyňa do němčiny narazil na velké překážky ze strany kapelníka Huga Reichenbergera. Brod těžce nesl jeho zásahy do překladu librety. Srov. o tom *Korespondence Leoše Janáčka s Maxem Brodem*, str. 27—32.

78

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Pohlednice — Lázně Luhačovice)⁷⁶

Besten Dank für die erfreuliche Nachricht. Werde an Direktor Gregor schreiben.

Bezüglich der anderssprachigen Ausgaben werden Sie eingeben an à conto Zahlungen in derselben Höhe, wie bei der deutsch-böhmischen Ausgabe?

In aller Achtung
Leoš Janáček

⁷⁶ Pohlednice byla odeslána asi 20. července 1917.

79

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI

ZE DNE 25. ČERVENCE 1917

(Dopis)

Hertzka oznamuje Janáčkoví, že obdržel od Umělecké besedy v Praze dopis, který nesouhlasí s jejich ujednáním, a žádá Janáčka o přesné znění úmluvy mezi Janáčkem a Uměleckou besedou.

80

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Von Wymetal wird die Regie führen.

Im Titel glaube ich, sollte man doch bei Ihre Ziehtochter bleiben.

Es wird in ihm auf beide Hauptpartien hingewiesen: Jenůfa und die Küsterin. Jenůfa allein würde kein Verhältnis ausdrücken.

Direktor Gregor antwortete mir sehr liebenswürdig⁷⁷ — doch glaubt er in den Händen von Wymetal, in den ausgezeichneten, fürsorglichen, sei das Werk auf gleicher Höhe mit dem Respekt vor der Oper.

In der ersten Hälfte der Spielzeit will er die Oper bringen.

Es grüßt Sie und verbleibt in aller Achtung

Luhačovice, 26. Juli 1917

Leoš Janáček.

NB. Nächste Woche bin ich schon wieder in Brünn.

⁷⁷ Dopisem ze dne 23. července 1917 (sign. D 282) píše z Vídne Hans Gregor do Luhačovic Leoši Janáčkoví. Gratuluje mu k Její pastorkyni, krásnému dílu, a doufá, že dvorní opera ji uvede v první polovici příštího roku.

81

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Unerhört! Was ich Ihnen schrieb, ist wahr. Bis zum heutigen Tag ist kein Vertrag mit der Umělecká beseda abgeschlossen.

Die Rede war immer nur von der zweiten böhmischen Ausgabe: die erste von Klub přátel umění in Brünn, die zweite von der Umělecká beseda.

Und was sagt der zitierte 2. Absatz unseres Vertrages? Sie kauften das böhmische Werk, Sie haben das Recht, auf das Werk in der böhmischen Sprache. Das ist eine Verschmitztheit von Herrn Nebuška!

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Luhačovice, 26. Juli 1917

NB. In unserem Vertrage, den Herr Nebuška und Dr. Löwenbach korrigierte, steht doch ausdrücklich, mit Ausnahme der böhmischen Ausgabe und nicht die Mehrzahl „der böhmischen Ausgaben“.

82

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Und noch eine Lüge von Nebuška. Wie kommt es, daß dieser Herr erst zu Ostern von mir verlangte das Vorverkaufsrecht für eine eventuelle weitere Ausgabe? Sie wissen wohl, daß ich Ihnen davon sprach? Niemals war die Rede, wie es eben das Verlangen nach

weiteren Ausgaben zeigt, von der böhmischen Ausgabe überhaupt. Immer sprach man von der zweiten Ausgabe.

Morgen fahre ich nach Brünn zurück.

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Luhačovice, 29. Juli 1917

83

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
DNE 31. ČERVENCE 1917

(Dopis)

Hertzka reaguje na oba předcházející dopisy Janáčkovy. Popírá tvrzení Hudební matice Umělecké besedy, jako by měla plná nakladatelská práva na česká vydání klavírních výtahů opery *Její pastorkyňa*. Odsuzuje jednání Otakara Nebušky, který dosud nic písemného s Janáčkem nedojednal. Žádá Janáčka, aby ho vždy o každém jednání s Hudební maticí uvědomil a aby bez jeho vědomí nic nepodepisoval.

84

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
DNE 7. SRPNA 1917

(Dopis)

Hertzka se zmiňuje o titulu *Její pastorkyně* pro tisk klavírního výtahu i pro inscenaci v dvorní opeře. Navrhuje titul *Pastorkyňa* bez *Její*. Překlad *Ihre Ziehtochter* by mohl být uveden v závorkách. Název opery *Jenůfa* nepovažuje Hertzka za vhodný a výstižný. Poznnamenává, že dr. Brod souhlasí s titulem *Pastorkyňa*.

85

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

Hochgeehrter Herr Direktor!

Wenn „Pastorkyňa“ im Titel, dann wäre „Její pastorkyňa“ noch zweckmäßiger, logischer und aussprechender.

Es liegt in dem Její Hinweis auf die Hauptperson der ganzen Handlung.

Wann werden Sie mit dem Reindruck des Klavierauszuges fertig? Direktor Gregor wünscht das Bild der Szene des I. Aktes. Es ist vom Maler Kalvoda⁷⁸ wahrheitsgetreu gemacht. Ich schrieb an Kalvoda, daß er es an Direktor Gregor einschickt.

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 8. VIII. 1917

⁷⁸ Alois Kalvoda (1875–1934), akademický malíř, měl zdařilé skici mlýnů a prostředí pro *Její pastorkyňa* z okolí Javorníka a Súchova na Slovácku. Janáček ho

považoval za velmi vhodného pro lepší inscenaci I. dějství Její pastorkyně, než byla v Praze. Srov. Artuš Rektorys, *Korespondence Leoše Janáčka s Karlem Kovařovicem a ředitelstvím Národního divadla v Praze* (Praha 1950, str. 39–40). Kalvoda píše Janáčkově 10. srpna 1917 (Janáčkovy sbírky, sign. B 185), že je ochoten zapůjčit Gregorovi 2 varianty 1. dějství Její pastorkyně.

86

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVĚ
DNE 14. SRPNA 1917

(Dopis)

Hertzka soudí, že bude dobré přenechat otázku titulu Její pastorkyně k rozřešení řediteli Gregorovi. V překladu libreta opery se pokročilo tak, že dvě dějství jsou již vykorigována, třetí dějství pošle tiskárna v několika dnech.

87

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Gestern schickte ich an Direktor Gregor einen Entwurf der Szene des I. Aktes:

In Prag sollte die Saison mit Její Pastorkyňa eröffnet werden, doch Kapellmeister Kovařovic erkrankte im Sommeraufenthalt.

Sonst nichts Neues.

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 20. VIII. 1917

88

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor

Warum diese Stille in der letzten Woche? Werden Sie mit dem Reindruck zur festen Zeit fertig?

Von keiner Seite ein Sympton einer Regung. Auch Kapellmeister Reichenberger ist still. Und der Entwurf des Titelblattes auch noch nicht reif?

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 27/VIII 1917

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVÍ
DNE 30. SRPNA 1917

(Dopis)

Dosud není rozřešena otázka překladu Brodova. Kapelník Reichenberger navštěvuje Hertzku denně, aby v překladu bojovali o každé slovo, aby byl překlad dokonalý. Na mnoha místech přesvědčil Reichenberger Hertzku, že Brodův překlad nemůže zůstat. Reichenberger prohlašuje, že nebude-li změněn překlad, neuvede Její pastorkyňu ve Vídni („Herr Reichenberger erklärt, daß er anders das Werk in Wien nicht herausbringen würde”).⁷⁹ V otázce titulního listu přimlouvá se Hertzka za nadpis Jenůfa-Její pastorkyňa a pod tím Ihre Ziehtochter. Připomíná skromně, že má s Pastorkyní neobvyklou práci, ale doufá, že úspěch všechno bohatě vynahradí. Hotový klavírní výtah Její pastorkyně má předložit dvorní opeře v polovici září.

⁷⁹ Reichenbergerův zásah do Brodova překladu libreta způsobil značné nedorozumění a Brodovu nelibost vůči Reichenbergerovi. To se nejvíc ovšem obrází v korespondenci mezi Janáčkem a Brodem. Dokud nemáme v rukou Brodův překlad a neznáme přesně retuše Reichenbergerovy, těžko můžeme posoudit, kolik zásahů provedl Reichenberger do překladu Brodova. Zdá se, že Hertzka s Brodem uhájili značnou část Brodova překladu, ale Hertzka přece jen nakonec vyplatil Reichenbergerovi 500 K za textové úpravy libreta (viz *Korespondence Leoše Janáčka s Maxem Brodem*, Praha 1953, číslo dopisu 19, str. 33 n). Srovnání překladu Brodova a retuší Reichenbergerových není zatím možné, protože Brodův překlad Její pastorkyně není v Janáčkových sbírkách. Zdá se, že Reichenberger pouze někde slovo pošinul tak, aby vokály hlasu příznivě splývaly s vysokými tóny, a provedl změny za účelem zpěvního účinku.

Je ovšem podivné, že Brod i Hertzka za těchto okolností dali souhlas, aby na textové knížce libreta, vydaného německy ve Vídni, byla vytištěna poznámka: Für die Hofoper textlich eingerichtet von Hugo Reichenberger. Tím byla jasně dána najevo Reichenbergerova nesporná spolupráce na německém překladu libreta, což ostatně musl přiznat v korespondenci též Hertzka.

Napjatá situace s Brodovým překladem a Reichenbergerovou úpravou se vyjasnila, když Brod dal Janáčkoví plnou moc schválit text překladu, pokud mu bude přijatelný.

90

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Ich danke für die Nachricht. Erbitten mir einen herzlichen Gruß und Dank an Herrn Kapellmeister Reichenberger.

Nur keine rhythmische Umänderungen, wie die seinerzeit.

[Srov. notové příklady č. 1 a č. 2 z dopisu 75, B. Š.]

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 31. VIII. 1917

NB. Titel: *Jenůfa — Její pastorkyňa ist gut.*

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Dr. Brod gibt mir die Vollmacht in seinem Namen, die textlichen Änderungen, die neu vorgenommen worden sind, falls sie mir annehmbar erscheinen, in Wien persönlich zu approbieren und damit den Konflikt aus der Welt zu schaffen. Ich komme nach Wien Donnerstag, 6/IX früh (gegen 10 Uhr).

Ich bitte die maßgebenden Herren gütigst einzuladen, damit wir endlich ins reine kommen.

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 4/IX 1917

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
DNE 5. ZÁŘÍ 1917

(Telegram)

Hertzka žádá Janáčka, aby příjezd do Vídně odložil. Premiéra Její pastorkyně ve dvorní opeře není jistá, protože tiskárna nemůže dodat notový materiál.

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
DNE 6. ZÁŘÍ 1917

(Dopis)

Hertzka vysvětluje, že dvorní opera musí mít do 15. září 1917 kompletní materiál Její pastorkyně, že nyní nelze tiskárnu o nic jiného žádat, naopak nutno se ze všech sil snažit termín dodání materiálu pro dvorní operu usplnit nebo přesně dodržet. Dr. Brod dal v. Wössovi plnou moc převzít Reichenbergerovy změny v textu překladu libreta, které se mu budou zdát vhodné. Hertzka připomíná, že pracovali s Reichenbergerem na posledních retuších textu 25–30 hodin, aby našli znění textu, které by slovně i zpěvně vyhovovalo. Hertzka hodnotí Broda jako velmi dobrého spisovatele, z čehož však nevyplývá, že Brod dovede bez chyb přeložit libreto. Tím, že dal Janáčkovu plnou moc schválit změny překladu, pokud jsou mu přijatelné, projevil Brod nedůslednost.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

*Hochgeehrter Herr Direktor!**Nur daß die Hofoper zur vertragsrechten Zeit das Notenmaterial erhält. Její pastorkyňa wird Sonntag, den 16. IX. im Prager Nationaltheater aufgeführt (Abendvorstellung).*

Brünn, 10. IX. 1917

*In aller Achtung
Leoš Janáček*

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI

DNE 17. ZÁŘÍ 1917

(Dopis)

Hertzka oznamuje Janáčkoví, že klavírní výtahy a sborové hlasy odeslal dvorní opeře, takže nevzniknou s provedením Její pastorkyně žádné průtahy. Posílá Janáčkoví zatím 1 exemplář nového klavírního výtahu Její pastorkyně a zmiňuje se o obálce, na níž má být obraz paní Horvátové. Bude v několika týdnech hotov, ovšem se značným, pateronásobným zdražením, nežli by stál v míru.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

*Hochgeehrter Herr Direktor!**Ich war in Prag und fand mich dort zusammen mit Herrn von Wymetal etz.**Doch die Aufführung Její pastorkyňa kam nicht zu stande: der Tenorist Schütz^{79a} erkrankte vor der Aufführung.**Ich bitte Sie um den vollen Namen des Herrn v. Wymetal und Titel, da wir uns im vielen betreffs der Aufführung vereinbaren müssen. Dürfte ich auch um seinen Namen und Adresse bitten.**Auch sprach ich mit Dr. Brod. Meint man, daß der Wert der Oper Její pastorkyňa in ihrem Namen liegt? Nein. Ich bitte entweder bei dem Urnamen Její pastorkyňa zu bleiben, oder bei der richtigen Übersetzung Ihre Ziehtochter oder Ihre Pflgetochter. Alles andere wäre nicht zutreffend.**Wird die Oper gefallen, so nur durch Ihren inneren Wert, wenn sie ihn besitzt. Hören muß man sie.**Ich bitte unbeachtet das Titelblatt des Klavierauszuges so zu stilisieren.**In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 18/IX 1917

^{79a} Theodor Schütz (1878–1961), vlastním jménem Bohdan Procházk a, zpíval Stevu při premiéře Její pastorkyně v Brně (r. 1904) a Lacu při pražské premiéře (r. 1916).

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
DNE 19. ZÁŘÍ 1917

(Dopis)

Hertzka sděluje Janáčkově, jaké jsou tituly umělců Wilhelma von Wymetala a Hanse Pühringera⁹⁷, a vrací se k názvu opery. Souhlasí, že hodnota opery spočívá v hudbě, nikoli v názvu, ale přesto doporučuje též vhodný název, aby se probudil počáteční zájem obecnosti. Titul opery *Její pastorkyňa* se mu nezdál vhodným, proto jí ponechal název takový, jaký dal tisknout na klavírním výtahu, tj. s hlavním titulem *Jenůfa*.

^{79b} Hans Pühringer, profesor Akademie výtvarných umění ve Vídni; v letech 1915 až 1919 šéf výpravy dvorní opery.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)⁸⁰

Hochgeehrter Herr Direktor!

*Heute erhielt ich den Klavierauszug. Ich danke vielmals. Nur bitte ich Sie, auf dem Titelblatt nicht bloß den nichtssagenden Titel *Jenůfa*, sondern, wie es weiter steht*

*Jenůfa
Její pastorkyňa
(Ihre Ziehtochter)*

*Das heißt ja gar nichts diese *Martha-Maria-Julien-Jenůfa!**

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

*NB. Sonntag Nachmittag (3 Uhr) ist in Prag *Její pastorkyňa* angesetzt. Ich schrieb davon Herrn Ritter von Wymetal. Wäre auch Direktor Gregor zugegen!*

⁸⁰ Dopis není datován. Podle obsahu náleží do doby 20.–22. září 1917.

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
DNE 21. ZÁŘÍ 1917

(Korespondenční lístek)

Hertzka oznamuje Janáčkově, že mu posílá knižní výtisk německého libreta *Její pastorkyně*.

(Dopis)

*Hochgeehrter Herr Direktor!**Ich danke für Ihre Mitteilungen. Das Verwandtschaftsverhältniß der handelnden Personen in Její pastorkyňa ist folgendes:***STARĚNKA BURYJOVKA**

hatte

einen Sohn

und eine Tochter.

*Dieser Sohn ist ein Witwer; Diese Tochter war auch eine seine zweite Frau ist die Witwe.***Kostelnička.***Vom ersten Mann, Klemens, ist Ihr Sohn**Von der ersten Frau ist die***Laca.****Jenůfa.***Vom zweiten Mann ist der Steva.**Jenůfa — Laca — Steva sind also Cousins, Geschwisterkinder. Jenůfa ist also zur Kostelnička-Küsterin im Verhältnisse einer***Stieftochter.***Nicht deshalb Zieh- auch nicht Pfl egetochter!
Deutsch wäre also zu übersetzen:***IHRE STIEFTOCHTER****(JEJÍ PASTORKYŇA)***(Pastorkyňa ist im Dialekt, böhmische Schriftsprache: nevlátní dcera; d. h. nicht ihre eigene Tochter.)**Also, Herr Direktor, ist diesem Chaos in der Verwandtschaft ein Ende, auch hoffentlich in der Titelfrage.**In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček**Brünn, 22. září 1917*

(Dopis)

*Hochgeehrter Herr Direktor!**Das Textbuch habe ich heute erhalten; noch ein Exemplar möchte ich gerne für Dr. Glück.⁸¹ Er schreibt einen Artikel in ein deutsches Blatt über die Její pastorkyňa.*

Der Titel ist gut; ob Zieh- oder Stief- fällt vorläufig nicht so sehr auf die Wage.

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 23. IX. 1917

⁸¹ Dr. Quido Glück z Vídně je autorem článku, který vyšel o Janáčkově v úvodu německého libreta Její pastorkyně a v časopise Merker (r. 1918, č. 1).

102

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVĚ
DNE 26. ZÁŘÍ 1917

(Dopis)

Hertzka sděluje, že obálka a titulní list klavírního výtahu Její pastorkyně budou mít 3 tituly, a to: Jenůfa, Její pastorkyňa a v závorce Ihre Ziehtochter.

103

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Gehen die Vorbereitungen zur Její pastorkyňa in der Hofoper vorwärts? Ich traue mich gar nicht irgendwo anzufragen! Ich weiß, wenn Sie, Herr Direktor, etwas wüßten, daß Sie mich schon verständigen würden – aber dennoch frage ich nach.

Ihre Ausgabe wird viel gelesen und gut geheissen. Chef-Kapellmeister Kovařovic war in Brünn; er spielte meine besondere Einleitung zur Její pastorkyňa.⁸² Sie gefiel hier und ihm selbst. Ich vergaß, daß ich sie einmal geschrieben. Zum Klavierauszug wurde sie nicht beigegeben.

Also, wenigstens – einen Trost, daß die Vorproben von Stellen gehen!

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 16/X 1917

⁸² Janáčkův Úvod k Její pastorkyni – Žárlivost – z roku 1894 řídil v Brně Karel Kovařovic 13. října 1917 na koncertě orchestru Národního divadla, předtím František Neumann 14. listopadu 1906 na koncertě České filharmonie v Praze.

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
DNE 18. ŘÍJNA 1917

(Dopis)

Hertzka sděluje, že zkoušky na Její pastorkyňu jsou v proudu, ale že k premiéře dojde někdy v lednu r. 1918. Velmi se zajímá o takzvanou předehru k Pastorkyni, o Úvod k Její pastorkyni — Žárlivost. Žádá o zaslání této skladby a uvažuje o jejím provedení před vlastní operou. Má dokonce v úmyslu ji vydat jako součást opery nebo zvláště pro orchestrální tělesa. Dále vrací se Hertzka k vydání Fantazie z Její pastorkyně, jejíž zpracování mu Roman Veselý z Prahy odmítl. Veselý doporučil dr. V. Zemánka,⁸³ který rovněž nemohl v krátkém čase Universal-Edition vyhovět. Hertzka žádá Janáčka, aby mu doporučil jiného upravovatele Fantazie z Její pastorkyně, kterou hodlá vydat pro orchestr i pro klavír.

⁸³ Dr. Vilém Zemánek (1875–1922), dirigent České filharmonie (1902–1918).

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Meinen Dank für die rasche Antwort! Herrn Kovařovic werde ich benachrichtigen. Für die Orchester und Klavierfantasie empfehle ich Herrn Eduard Tregler, Professor an der Orgelschule in Brünn.⁸⁴ Hat einen guten Namen als Komponist und Klavierspieler.

Er hat sich meinen Klavierauszug gleich ausborgt und will sich an die Arbeit geben. Schreiben Sie ihm. Vielleicht glückt es.

Von der Rollenbesetzung wissen Sie gar nichts?

Zu größter Eile.

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 18/X 1917

⁸⁴ Eduard Tregler (1868–1932), profesor konzervatoře v Brně, vynikající varhaník, skladatel.

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
DNE 20. ŘÍJNA 1917

(Korespondenční listek)

Ředitel Emil Hertzka je na cestách.

[Na lístku je razítko Universal-Edition a nečitelný podpis.]

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
DNE 23. ŘÍJNA 1917

(Korespondenční lístek)

Nakladatelství posílá Janáčkově 3 kartáčové otisky obálky se žádostí, aby je posoudil a pro některý z nich se rozhodl.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Das Titelblatt ist glänzend ausgefallen. Nur einige Fehler:

- 1) *J a n a č e k* (Strichlein über a)
- 2) *Jenufa* (über u einen kleinen Kreis)
- 3) *Jeji* (über i ein Strichlein).

Diese Zusätze bedeuten eine Dehnung der Silbe, also für die Aussprache wichtig. Sonst wäre das nicht korrekt.

*In aller Achtung
Leoš Janáček*

Brünn, 24. X. 1917

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
DNE 29. ŘÍJNA 1917

(Dopis)

Hertzku těší Janáčková spokojenost s obálkou. Děkuje za doporučení prof. Eduarda Treglera jako upravovatele klavírní a orchestrální Fantazie z Její Pastorkyně a upozorňuje na důležitost takové Fantazie, kterou někdy dovedou lépe zpracovat vojenští kapelníci než výborní hudební umělci.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Ihre Bedenken teile ich mit: Kennen Sie so einen noblen Kapellmeister? Tregler ist ein guter Komponist und Klavierspieler (spielt mit dem Böhmisches Quartett). Er möge vorläufig mit der Klavierfantasie sich versuchen; glückt sie, könnte er sich behufs Instrumentierung mit dem hiesigen Ka-

pellmeister Winkler⁸⁵ verbinden. Herr Winkler ist beim böhmischen Theater in Brünn.

Wissen Sie gar nichts über die Besetzung der Rollen? Její pastorkyňa wurde Samstag in Prag, Sonntag in Brünn gegeben.

In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček

Brünn, 30/X 1917

⁸⁵ Josef Winkler (1885–1942), první kapelník Národního divadla v Brně v letech 1912–1919.

111

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
DNE 6. LISTOPADU 1917

(Dopis)

Hertzka prosí Janáčka, aby se ujal prof. Hanse Pühringera, šéfa kostýmové výpravy dvorní opery, a vedoucího šatny Ondráčka, kteří přijedou na Moravu, aby nakoupili vhodné látky pro výpravu Její pastorkyně ve dvorní opeře. Hertzka napřed uvědomil ředitelství dvorní opery, aby se jmenovaní obrátili v Brně na Leoše Janáčka. Hertzkoví záleží na tom, aby získali nejlepší možné látky k výpravě Její pastorkyně. Skvělá, nová výprava může ještě více zesílit úspěch Janáčkovy opery.⁸⁶

⁸⁶ Bezprostřední Janáčkovy odpověď na tento Hertzkův dopis není zachována. Existují jen Janáčkovy poznámky tužkou na Hertzkově dopise. Janáček si tam poznamenal jména osob, které přicházely v úvahu při nákupu látek pro výpravu Její pastorkyně ve Vídni. Kyjov: prof. Josef Klvaňa, gymnasium; Uherské Hradiště: František Kretz, Uherské Hradiště: starosta ing. Beneš. Jde o známé sběratele lidových krojů.

112

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Ich hoffe, daß Herr Prof. Pühringer zufrieden ist. Ich erleichtere ihm seine Arbeit, wie nur möglich.

In Prag erfuhr ich, daß Herr Hofkapellmeister Reichenberger mit der Trägerin der Rolle der Küsterin nach Prag kommen, es soll am 25. d. M. sein.

Ich will da mit ihnen zusammentreffen.

Einer der Herren Tenoristen in der Besetzung soll nicht der passendste für seine Rolle sein.

Läßt sich nicht mit Herrn Slezak⁸⁷ reden?

In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček

Brünn, 18. XI. 1917

⁸⁷ Leo Slezak (1873–1946), hrdinný tenorista vídeňské dvorní opery od r. 1901. Napsal Meine sämtlichen Werke (1922).

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
DNE 23. LISTOPADU 1917

(Dopis)

Hertzka tlumočí návrh Brodův, aby v textové knížce bylo zařazeno úvodní slovo o Janáčkových nápěvcích mluvy, jaké bylo na divadelních cedulích pražské premiéry Její pastorkyně 26. května 1916.⁸⁸ Hertzka to vyžaduje od Janáčka také pro zveřejnění v některém vídeňském deníku; navrhuje též publikovat Janáčkovu stať například o moravské lidové písni nebo o Bedřichu Smetanovi apod. V dalším oznamuje, že klavírní výtah s portrétem Gabriely Horvátové je již ve vazbě. Po dokončení vazby pošle jeden klavírní výtah jemu a jeden pí Horvátové. Hertzka urguje odpověď na dotaz o ouvertuře k Pastorkyni (Úvodu k Její pastorkyni — Žárliivost) a poznamenává, že by bylo vhodné, aby po vídeňské premiéře zaznělo ve Vídni Janáčkovu orchestrální dílo, o což by se přičinil Tonkünstler-orchester, vedený Oskarem Nedbalem,⁸⁹ nebo Konzertvereinorchester.

⁸⁸ Program pražské premiéry Její pastorkyně je zachován v pozůstalosti L. Janáčka mezi Programy Národního divadla v Praze v Janáčkových sbírkách. Na druhé straně tohoto programu je bez podpisu článek s názvem Její pastorkyňa. Jsou tam citována místa z Janáčkovy článku, který uveřejnil v Hudební revui (IX, 1916) s názvem *Okolo Její pastorkyně*.

⁸⁹ Oskar Nedbal (1874–1930) vynikající český dirigent a skladatel. Žil ve Vídni v letech 1906–1918. Janáček jej dobře znal jako dirigenta Beethovenovy 5. symfonie v Brně (1912).

114

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Einige meiner „schriftstellerischen“ Arbeiten werde ich Ihnen also übersenden. „Šumařovo dítě“ (Die kleine Partitur) wurde vorige Woche in Prag durch Opernchef Ostrčil⁹⁰ aufgeführt. Ich glaube im Programm (Fibich, Foerster, Jeremiáš) gesiegt zu haben.

Die „Einführung“ zur Její pastorkyňa paßt nach der Überzeugung Kovařovics mehr fürs Konzertpodium als ins Theater.⁹¹

Diese zwei Sachen in Wien aufzuführen könnte man Herrn Nedbal gewinnen.

Ich habe die Arbeit Herrn Treglers nicht gesehen.

Falls sie nicht gut ausgefallen, frage ich in Prag nach, ob Kapellmeister Maizner^{91a} die Arbeit nicht übernehmen würde.

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 24. XI. 1917

⁹⁰ Šumařovo dítě, balada pro orchestr (podle básně Svatopluka Čecha) z roku 1912, byla provedena Otakarem Ostrčilem na koncertě České filharmonie 14. listopadu 1917. Vydal ji Klub přátel umění v Brně 1914 (malá partitura).

⁹¹ Leoš Janáček přejal mínění Karla Kovařovice, že Úvod k Její pastorkyni — Žárliivost patří spíše na koncertní podium než jako „předehra“ k opeře Její pastor-

kyňa. Příliš podlehl Kovařovicovu soudu, jemuž se cítil tehdy zavázán za skvělé provedení Její pastorkyně. Úvod k Její pastorkyni — Žárlivost patří k opeře a má být před ní provozován. Srov. *Korespondence Leoše Janáčka s Karlem Kovařovicem*, str. 50–52, a Joachim Dietrich Link, *Janáček's Ouvertüre Žárlivost und ihre Beziehungen zur Oper Jenůfa* (Acta Janáčkiana I, 1968, 131 an.).
^{91a} Vincenc Maixner (1888–1946) působil od r. 1915 jako korepetitor v pražském Národním divadle, kde byl dirigentem v letech 1918–1938. Srov. též Artuš Rektorys, *Korespondence Leoše Janáčka s Gabrielou Horvátovou*, str. 5 n.

115

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Gleichzeitig übersende ich

- 1) *Die Partitur der Einführung zur Její pastorkyňa*
- 2) *Einführungsworte zur Prager Premiere*
- 3) *Meinen Feuilleton „Světla jitřní“ (Weihnachtslicht)⁹²*
- 4) *Alžběta, ein kleines Lebensbild unserer Dorfkinder⁹³*
- 3) und 4) *würden mit Interesse gelesen werden, falls Sie einen trefflichen Übersetzer finden.*
- 2) *ist gut geschrieben und wäre im Textbuch auch am Platze — aber auch im Programm der Aufführung.*

In 3) u. 4) sieht man, wie ich den Sprachmotiven nachgehe.

Solcher Art Feuilletons habe ich eine Menge geschrieben Jahr für Jahr seit 1881.⁹⁴

*Wie wäre Nedbal zur Aufführung 1) und der symphonischen Dichtung *Sumařovo dítě* (Musikantenkind) zu gewinnen?⁹⁵*

Ostrčil und Kovařovic dirigierten schon diese Sachen mit Beifall.

*Könnten beide Partituren nicht gedruckt werden — und dazu meine *Frühlingsromanze Amarus*⁹⁶ für Chor und Orchester?*

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 25. XI. 1917

⁹² Fejeton *Světla jitřní* otiskl Leoš Janáček v *Lidových novinách* 24. prosince 1909. Viz také v knize *Leoš Janáček, Fejetony z Lidových novin*. Uspořádal a zpracoval Jan Racek za spolupráce Radovana Cíglera (Brno 1958, str. 18).

⁹³ Fejeton *Alžběta* otiskl Janáček v *Lidové čítance moravské* (redaktor František Bílý, Telč 1907).

⁹⁴ Otázkou, kdy začal Janáček sbírat a zapisovat nápěvky mluvy, se zabýval Bohumír Štědroň ve studii *Ke genezi Janáčkových nápěvků mluvy* (Hudební rozhledy XVIII, 1965, 678 n.).

⁹⁵ Tyto Janáčkovy skladby Oskar Nedbal ve Vídni neřídil.

⁹⁶ *Kantáta Amarus*, již tu Janáček nazývá jarní romancí, vznikla na slova Jaroslava Vrchlického kolem r. 1897. Byla vydána teprve r. 1938 péčí Hudební matice.

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
DNE 4. PROSINCE 1917

(Korespondenční lístek)

Nakladatelství oznamuje, že posílá Janáčkově 4 exempláře klavírního výtahu s portrétem Gabriely Horvátové na obálce.

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI
DNE 10. PROSINCE 1917

(Dopis)

Klavírní Fantazii z Její pastorkyně, kterou zpracoval Eduard Tregler, Hertzka, bohužel, nepřijal, protože byla dvojnásob dlouhá, těžká a mnohdy též málo hratelná. Hertzka získal místo Treglera dobrou náhradu ve vídeňském hudebníku, který úpravu provede a co nejdříve zpracuje.⁹⁷ Hertzka pošle potom korekturu Janáčkově.

⁹⁷ Klavírní Fantasil na motivy Její pastorkyně pro klavír na 2 ruce upravil Bohumír Morlák. Vyšla ve Vídni 1918, Universal-Edition, No 6059.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Besten Dank für die hübschen Klavierauszüge. Es wäre gut, wenn Sie an die Referenten der Národní listy in Prag (Dr. Šilhan)⁹⁸ und der Lidové noviny (Referent Jan Kunc)⁹⁹ je 1 Exemplar schicken würden.

Její pastorkyňa ist am 22. XII. dieses Jahres in Prag.

Ich benachrichtige davon Herrn Kapellmeister Reichenberger, der mir eine sehr angenehme Nachricht über den Verlauf der Proben gab.

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 13. XII. 1917

⁹⁸ Dr. Antonín Šilhan (1875–1952) psal kritiky do Národních listů v letech 1910 až 1941.

⁹⁹ Jan Kunc (narozen r. 1883), skladatel a hudební kritik Lidových novin v letech 1909–1918.

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVÍ
DNE 14. PROSINCE 1917

(Dopis)

Hertzka posílá korekturu úvodního slova k premiéře Její pastorkyně ve Vídni. Žádá Janáčka o posudek, zdali je dobře vystižen smysl článku.

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVÍ
DNE 15. PROSINCE 1917

(Dopis)

Hertzka posílá pokračování korektury.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Beiliegend die Übersetzung. Ganz gewiß ist Ihnen Fräulein Ema Destin¹⁰⁰ — die berühmte Sopranistin — bekannt. Sie will die Jenůfa am böhmischen Nationaltheater in Prag singen. Schon im Februar! Das wird Ereigniß!

Chef Kovařovic ist erkrankt; Její pastorkyňa war für 22. dieses Monats angesagt, ist deshalb verschoben.

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 17. XII. 1917

¹⁰⁰ Ema Destinová (1878–1930), slavná česká pěvkyně, měla zájem o úlohu Jenůfy v Její pastorkyni, ale k vystoupení nedošlo. Srov. *Korespondence Leoše Janáčka s Gabrielou Horvátovou*, 92 n.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Meinen aufrichtigen Glückwunsch zum Neuen Jahr!

Aus Breslau kam an mich eine Anfrage — betreffs einer Symphonie oder symphonischen Dichtung?¹⁰¹ Warum nicht Její pastorkyňa?

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 30. XII. 1917

¹⁰¹ V dopise ze dne 22. prosince 1917 (sign. B 283) upozorňuje Janáčka Karl Lion, sekretář dvorní opery, na prvního operního kapelníka Julia Prüvera, který chce ve Vratislavi (Wroclaw) provést některé Janáčkovy orchestrální díla.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Die hiesigen Zeitungen sind voll von der Nachricht, daß Fräulein Jeritza erkrankt ist, daß die Proben ohne sie geschehen, daß es fraglich ist, ob sie bei der Premiere singen wird! Was ist daran? Ich bitte Sie um die Adresse des Fräuleins Jeritza.¹⁰² Ich würde mich an sie wenden.

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 10. I. 1918

¹⁰² Maria Jeritza (původně Jedlitzka), narozená r. 1887 v Brně, působila v letech 1912–1935 ve vídeňské dvorní opeře; první vídeňská Jenůfa 16. února 1918. Skvělý její umělecký profil podal Janáček v rukopisné studii, nazvané *Režie* a uložené v Janáčkových sbírkách pod sign. S 92, list č. 30.

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVI

DNE 18. LEDNA 1918

(Dopis)

Jeritza onemocněla, premiéra Její pastorkyně ve dvorní opeře je odložena na polovici února, protože ředitelství nehodlá uvést Její pastorkyňu s druhým obsazením.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Es wird Ihnen leichter sein zu erfahren, ob es nicht anstoßend wäre, wenn ich mir zwei Logen zu meiner Premiere erbitten würde.

Eine brauche ich für meine Angehörigen und die zweite für die Familie Horvát-Noltsch, der ich viel zu verdanken habe.

Es wäre mir sehr lieb, wenn Sie dies vermitteln würden; denn mit „nicht-musikalischen“ Briefen belästige ich sehr ungern jemanden.

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 25. I. 1918

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVÍ
DNE 29. LEDNA 1918

(Dopis)

Hertzka se pokusí o 2 lóže u intendance. Posílá Janáčkoví článek dr. Glücka, který o Janáčkoví vyšel v časopise Merker, i klavírní Fantazii z Její pastorkyně k nahlédnutí – korektuře.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Betreffend der Loge, teile ich Ihnen mit, daß ich für meine Person gar keine brauche. Es würde sich deshalb handeln um 2 Logen überhaupt. Geht es nicht, eine werde ich nicht brauchen.

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 29. I. 1918

UNIVERSAL-EDITION LEOŠI JANÁČKOVÍ
DNE 1. ÚNORA 1918

(Dopis)

Hertzka oznamuje, že premiéra Její pastorkyně ve dvorní opeře je definitivně stanovena na 16. února 1918, generální zkouška se koná 14. února 1918. Hertzka doporučuje Janáčkoví, aby byl přítomen třem zkouškám na scéně před generálkou. Velmi záleží Hertzkovi na tom, aby při premiéře nedošlo k nějakým nacionálním demonstracím. Žádá Janáčka, aby přijel již 9. února 1918 a aby svoje krajany upozornil na to, že by přílišné ovace Janáčkovu dílu neprospěly, naopak mohly by budit dojem nacionální agitace a vyprovokovat opozici.

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)¹⁰³

Hochgeehrter Herr Direktor!

*Soeben lese ich die Interpelation der Abgeordneten Schürff und Wedra!¹⁰⁴ Sie überrascht mich.
Auf so einen Standpunkt sich zu stellen!*

Was ist da zu tun? Von Demonstrationen ist doch keine Spur. Kann ich behilflich sein? Ich würde Samstag oder Sonntag nach Wien kommen.

Wie wird sich zur Interpelation Direktor Gregor stellen? Wie die Intendanz und der Minister?

Wie die Tagesblätter? Die Arbeiterzeitung¹⁰⁵ hat gut geantwortet.

Ich würde in Wien Fühlung nehmen mit der böhmischen Organisation. Man freut sich über die Annahme Její pastorkyňa. Aber das ist eine reine Kunstfreude; das ist doch ganz natürlich. Aber politisch das zu verwerten, wäre doch ein Unsinn: über so etwas ist man doch zu erhaben, politisch zu reif.

Benachrichtigen Sie mich telegrafisch, wenn Sie meine Anwesenheit für notwendig achten werden.

*Ihnen Ergebener
Leoš Janáček*

NB. Die Fantasie ist nett; nur bei dem Gebet sollte mehr die Gesangsmelodie hervortreten; durch die Begleitung ist sie gedeckt.

¹⁰³ Dopis není datován. Podle obsahu pochází z konce ledna r. 1918.

¹⁰⁴ O interpelaci poslanců Schürffa a Wedry v rakouském parlamentě dosti podrobně informuje *Korespondence Leoše Janáčka s Gabrielou Horvátovou*, I. c., str. 95 a *Korespondence Leoše Janáčka s Maxem Brodem*, I. c., str. 42.

¹⁰⁵ Arbeiterzeitung, ústřední deník rakouské strany sociálně demokratické, vycházel ve Vídni od roku 1889; ve věcech umění energicky odmítal šovinismus jisté části vídeňského parlamentu.

130

LEOŠ JANÁČEK UNIVERSAL-EDITION

(Dopis)

Hochgeehrter Herr Direktor!

Ich werde also Montag, den 11. 2. in Wien sein und Sie aufsuchen. Hoffentlich werde ich im Hotel Post wohnen.

Samstag, 9. II. ist in Prag die 30. Aufführung Její pastorkyňa. Ich lade dazu Herrn Hassreiter¹⁰⁶ ein. Man glaubt noch fortwährend tanzen zu können, wie es beliebt im I. und III. Akt!

Also auf freudiges Wiedersehen!

*In aller Achtung
ergebener
Leoš Janáček*

Brünn, 4. II. 1918

¹⁰⁶ H. Hassreiter, baletní mistr vídeňské dvorní opery. Srov. o něm v *Korespondenci Leoše Janáčka s Gabrielou Horvátovou*, I. c., str. 47. 1. ledna 1918 píše W. v. Wymetal L. Janáčkovi, že H. Hassreiter studuje národní tanec v I. jednání podle Janáčkovy přání (Janáčkovy sbírky, sign. A 802).

Příloha

Otiskujeme dvě smlouvy mezi Leošem Janáčkem a Universal-Edition ve Vídni, datované 10. prosince 1916. V první smlouvě dává Janáček svolení k překladu libreta opery *Její pastorkyňa* podle činohry Gabriely Preissové do němčiny, v druhé postupuje autorské právo téže opery Universal-Edition ve Vídni. Originály těchto smluv jsou nyní uloženy v Českém hudebním fondu v Praze. Děkuji jeho ředitelství, že svolilo, aby text těchto smluv byl uveřejněn.

Tištěné formuláře smluv, které byly zaslány Janáčkovi k podpisu, měly na několika místech škrtnuty řádky, čímž se naznačovalo, že ona místa nejsou pro obě strany smluvně závazná. V tomto otisku smluv dáváme řádky, které v nich byly škrtnuty, do hranatých závorek.

Podle dodatků v druhé smlouvě (Weitere Zusätze) nedošlo před vídeňskou premiérou *Její pastorkyně* (16. února 1918) k tisku partitury této opery, protože smlouva stanoví, že partitura se začne tisknout tehdy, až nejméně dvě německé scény se rozhodnou k provedení *Její pastorkyně*. V téže smlouvě měla být při zmínce o barevném obrazu Gabriely Horvátové správně uvedena její úloha *Kostelníčky*, nikoli *Pastorkyně*.

B. S.

UNIVERSAL-EDITION, A.-G.

Leipzig
Seeburgerstr. 14—20

Wien
I. Karlsplatz 6.

Jos. Aibl Verlag, G. m. b. H.
Telegramm-Adresse: Musikedition, Wien
Telefon No. 3228, 4533 — Bank Konto:
k. k. priv. öst. Länderbank, Wien —
Postsparkassen — Konto 57557.

An die

Universal — Edition A.-G.

Wien — Leipzig

Mit vorliegendem übertrage ich Ihnen das ausschließliche, alleinige und übertragbare Recht, meine Oper „Pflegetochter“ (*Pastorkyňa*) die ursprünglich mit böhmischem Text erschienen ist, in die deutsche Sprache übersetzen und in dieser Sprache Aufführungen veranstalten zu lassen. Sie werden daher berechtigt sein, die von Ihnen veranlaßte deutsche Übersetzung der Oper drucken zu lassen, dieselbe an die Bühnen zum Zwecke der Aufführung zu überlassen, Tantiemen einzukassieren und alle für die Verbreitung des Werkes in Österreich, Deutschland, sowie in deutscher Sprache in allen übrigen Ländern entsprechend erscheinenden Schritte zu unternehmen.

Nachdem Sie die Übersetzung auf Ihre eigenen Kosten anfertigen lassen werden, erhalten Sie sowohl als Anteil für den Übersetzer, als auch für Ihre Vertriebstätigkeit 35 % der, von allen Bruttoeinnahmen, das heißt: sämtlicher von den Unternehmern eingehenden Einnahmen, während die übrigen 65 % mir in halbjährlicher detaillierter Abrechnung auszubezahlen sind und zwar am 1. Jänner und 1. Juli jeden Jahres.

Ausgenommen von dieser Übertragung sind: das böhmische Nationaltheater in Prag, das böhmische Theater in Brünn und in Pilsen, sowie die Vereinigung Ost-Böhmischer Theater, da ich mir für diese die Rechte vorbehalte.

Abmachungen unter 6 % Tantiemen der ganzen Bruttoeinnahme der Vorstellungen dürfen nicht abgeschlossen werden.

Die Abschriften abgeschlossener Verträge sind dem Komponisten binnen vierzehn Tagen mitzuteilen.

Brünn, am 10. Dezember 1916

Leoš Janáček m. p.

Abtretung des Urheberrechtes

Hierdurch übertrage ich zugleich für meine Erben und Rechtsnachfolger der Firma:

Universal-Editlon A. G. Leipzig—Wien
und deren Rechtsnachfolgern

das unbeschränkte und übertragbare Urheberrecht einschließlich des Aufführungsrechtes [und des Rechtes zur Wiedergabe durch mechanisch musikalische Musikwerke] an meinem Werke:

„Její pastorkyňa“
(Pflegetochter)

Oper in drei Akten von Leoš Janáček

mit der Befugnis der ausschließlichen Vervielfältigung und gewerbsmäßigen Verbreitung jeder Art für alle Zeiten, für alle Auflagen und für alle Länder, gleichviel, ob mit denselben literarische Verträge bestehen oder nicht, kurz, mit allen Rechten, die das Gesetz dem Urheber eines solchen Werkes einräumt oder vorbehalten, auch in Zukunft einräumen oder vorbehalten wird, insbesondere auch mit allen bestehenden oder künftigen Rechten [bez. der Benutzung auf mechanischen Musikinstrumenten oder ähnlichen Vorrichtungen und zum Zwecke der kinematographischen Wiedergabe.]

Ich erkläre, daß ich in dem angegebenen Umfange allein über das Urheberrecht an dem Werke zu verfügen berechtigt bin und daß ich jenes weder ganz noch teilweise anderweitig mit Genehmigung des Autors übertragen habe. Die Verlagfirma ist [allein] berechtigt, sachgemäße Zusätze, Kürzungen und Änderungen vorzunehmen oder vornehmen zu lassen, sowie die üblichen Bearbeitungen, Auszüge und Einrichtungen für einzelne oder mehrere Instrumente oder Stimmen, sowie Übertragungen in andere Tonarten, Übersetzungen nur in die deutscher Sprache [und Umarbeitungen in dramatischer oder erzählender Form herauszugeben. Ich überlasse ihr die Bestimmung über den Zeitpunkt der Herausgabe], die Festsetzung und spätere Veränderung des Verkaufspreises und verzichte auf das Recht, Melodien erkennbar dem Werke zu entnehmen und einer neuen Arbeit zugrunde zu legen.

Wird die Schutzfrist des Urheberrechtes gesetzlich verlängert, oder wird der Schutz auf neue Formen der Benützung des Werkes ausgedehnt, so bleibt dieser Vertrag für die Dauer der Verlängerung und für die Erweiterung des Schutzes in Kraft.

Die Niederschrift des Werkes verbleibt im Besitze der Verlangshandlung als deren Eigentum.

[Ich bestätigte den richtigen Empfang des für die Abtretung meines Urheberrechtes vereinbarten Honorares und bin zu jeder Zeit bereit, auf Verlangen meine eigenhändige Namensunterschrift gerichtlich oder notariell beglaubigen zu lassen.]

[Erfüllungsort für beide Teile ist.]

Für meine Abtretung des Urheberrechtes, die mit Ausnahme der von der Hudební Maticе Umělecká Beseda herausgegebene Auflage des böhmischen Klavierauszuges erfolgt, erhalte ich:

- a) von jedem verkauften Material der Oper K 100,— (i. W. hundert)
- b) von jedem verliehenen Material der Oper K 50,— (i. W. fünfzig)
- c) von jedem verkauften Klavierauszug mit Text*) K 2,— (zwei)
- d) von allen übrigen Musikausgaben 15 % (i. W. fünfzehn) des Katalogpreises.

Diese Anteile werden mir in halbjährlicher detaillierter Verrechnung am 1. Jänner und 1. Juni jeden Jahres ausbezahlt. —

*) Der Klavier-Auszug enthält ein Farbenbild mit Frau Horvat als Pastorkyňa.

Weitere Zusätze:

- 1) Der Klavierauszug soll spätestens Ende Mai 1917 in Druck erscheinen.
 - 2) Die Partitur wird in Druck gelegt, wenn mindestens zwei deutsche Bühnen das Werk „Její pastorkyňa“ (Pflegetochter) in Szene zu setzen sich entschließen. Die geschriebene Partitur zum Zwecke des Druckes stellt der Autor zu.
 - 3) Dem Autor geziemen kostenfrei 5 Klavierauszüge und 2 Partituren; weitere Exemplare mit 50 % Rabatt (fünfzig %).
- Zusatz zu d): Von allen übrigen Musikausgaben 15 % (nicht 10 %) des Katalogpreises.
- 4) Die halbjährigen Fristen der Verrechnung und Auszahlung fallen mit dem 1. Jänner und 1. Juli jeden Jahres überein.
 - 5) Der Komponist hat das Recht, die Verrechnungen mit den Original-Aufzeichnungen des Verlages zu vergleichen.
 - 6) Dem Komponisten werden à conto des Ertrages der Klavierauszüge am 1. Mai 1917, 1000 K (tausend K) ausgezahlt.

Leoš Janáček m. p.

Brünn, 10. Dezember 1916

**JANÁČEKS KORRESPONDENZ MIT DER WIENER
UNIVERSAL-EDITION AUS DEN JAHREN 1916 BIS 1918
ÜBER SEINE OPER JENŮFA**

Leoš Janáčeks Korrespondenz mit der Wiener Universal-Edition ist umfangreich und bietet in mancher Hinsicht wichtige Informationen über den menschlichen und künstlerischen Werdegang des Komponisten. Sie umfaßt bisher 414 inventarisierte, mit Regesten katalogisierte Nummern (Briefe, Korrespondenzkarten, Telegramme), die im Institut für Musikgeschichte (Janáček-Sammlungen) des Mährischen Museums in Brünn aufbewahrt werden. Die Korrespondenz stammt aus der Gipfelperiode von Janáčeks Laufbahn, vom Jahr 1914, als der Komponist 60 Jahre alt war, bis zum Jahr 1928, als er im Alter von 74 Jahren das Zeitliche segnete (am 12. August 1928 in Ostrava). Die gesamte Korrespondenz ist in deutscher Sprache geschrieben. Das Institut für Musikgeschichte des Mährischen Museums verwahrt sie in Fotokopien, die nach den bisher im Eigentum der Wiener Universal-Edition stehenden Autographen des Meisters hergestellt wurden. Einen wesentlichen Teil dieser Korrespondenz schrieb Janáček in den Jahren 1916–1928, nach dem Sieg seiner *Jenůfa* in Prag, als die Universal-Edition die großen Opernwerke des Komponisten, aber auch manche seiner symphonischen, Kantaten- und Kammermusikwerke zu verlegen begann. Aus den Jahren 1914–1915 stammt bloß ein einziger Brief, diese kurze Periode besitzt also für Janáčeks Beziehungen zur Universal-Edition praktisch keine Bedeutung. Das letzte Schreiben richtete der Komponist an den Verlag am 29. Juli 1928, 14 Tage vor seinem Tode.

Von der Wiener Universal-Edition erhielt Janáček seinerseits 522 schriftliche Mitteilungen (Briefe, Korrespondenzkarten, Telegramme). Der erste Brief ist vom 22. November 1916, der letzte vom 24. Mai 1928. Die gesamte beiderseitige Korrespondenz umfaßt demnach 936 Nummern. Trotzdem hält sie nicht alle Beziehungen fest, man findet nämlich auch in den schriftlichen persönlichen Mitteilungen Emil Hertzkas, des Direktors der Universal-Edition, Otakar Nebuškas, eines Mitarbeiters der *Hudební matice Umělecké besedy* in Prag, und Max Brods, des bekannten Übersetzers von Janáčeks Librettos und anderen literarischen Arbeiten, manches Interessante zu unserem Thema. Wenn man in diesem Kontext auch noch die Schreiben der Gabriela Preissová und anderer Mitarbeiter Janáčeks erwägt, zählt dieser beachtenswerte Komplex schriftlicher Quellen mehr als 1000 Belege.

Die Wiener Universal-Edition begann Janáčeks Werke seit dem Jahr 1917 herauszugeben; den Anfang machte *Jenůfa*, es folgten die Opern *Výlety páně Broučkovy* (Ausflüge des Herrn Brouček), *Katja Kabanová*, *Příhody lišky Bystroušky* (Das schlaue Füchslein), *Věc Makropulos* (Die Sache Makropulos), *Z mrtvého domu* (Aus einem Totenhaus), aber auch andere Spitzenwerke des Meisters – die *Sinfonietta*, die *Glagolitische Messe* und die *Kinderreime*. Man begreift also den Umfang und die heuristische Bedeutung dieses Briefwechsels.

Wenden wir uns nun jenem Teil zu, der die Ausgabe der Libretto-Übersetzung, der Partitur, Stimmen und Klavierauszüge der Oper *Jenůfa* in der Universal-Edition und *Hudební matice* betrifft, auf die sich die Aufführung in der Wiener Hofoper am 16. Feber 1918 stützte. Die Schreiben Otakar Nebuškas, Max Brods, Gabriela Preissová's u. a. zitierten wir nur, soweit sie sich unmittelbar auf die Oper beziehen. Und mit dieser Oper befaßt sich vor allem die Korrespondenz mit der Universal-

Edition aus den Jahren 1916–1918, um sich dann vorwiegend den folgenden Werken des Komponisten zuzuwenden. Janáčeks Briefwechsel mit der Universal-Edition wurde bisher noch nicht als Ganzes veröffentlicht. Und über den Direktor der Universal-Edition Emil Hertzka findet man zwar hie und da Notizen in anderen Briefstücken Janáčeks, aber seine Verdienste um das Werk unseres Komponisten wurden noch nicht voll gewürdigt. Die vorliegende Edition will dieses Versäumnis nachholen.

Emil Hertzka (1869–1932), ein tatkräftiger Mann mit feinem Geschmack und hohem ästhetischen Scharfblick, verstand es, für seinen Verlag Werke hervorragender Komponisten zu erwerben. Hertzka war der tschechischen Musik gewogen. Bereits im Jahr 1910 wurde auf sein Betreiben ein Vertrag der Universal-Edition mit Vítězslav Novák verwirklicht, die einige von Nováks Hauptwerken zur Ausgabe erwarb. Nach der Premiere von Janáčeks Jenůfa am 26. Mai 1916 in Prag bedurfte es bloß einer geringen Anregung von seiten Max Brods und Hertzka widmete nun Leoš Janáčeks Werken, vor allem der Oper Jenůfa, seine besondere Aufmerksamkeit. Er besuchte den Komponisten in Brünn und legte ihm nahe, seine neue Oper zur Aufführung auf deutschen Szenen freizugeben. Hertzka versprach eine musterhafte Libretto-übersetzung und Ausgabe des Klavierauszugs zu besorgen. Und damit begann die umfangreiche Korrespondenz Janáčeks mit der Wiener Universal-Edition.

Dieser Briefwechsel hält den ganzen Verlauf der Vorbereitungen des Aufführungsmaterials der Oper Jenůfa an deutschen Bühnen bis in die letzten Einzelheiten fest, jener Vorbereitungen, die von der legendären Wiener Premiere am 16. Feber 1918, im letzten Jahr der alten Monarchie, gekrönt wurden.

Die Verhandlungen zwischen Janáček und Hertzka lassen deutlich erkennen, wie gründlich die Partner nicht nur Fragen juristischer Art, wie Janáčeks Urheberrechte an der Jenůfa-Ausgabe oder die Streitigkeiten mit der Prager Hudební matice, sondern auch sachliche Einzelheiten solcher Art, wie den deutschen Titel der Oper lösten. Janáček verfocht mit bemerkenswerter Zähigkeit sein Postulat der dramatischen Wahrheit, die sich auch in einem adäquaten Titel auszudrücken hatte, und gab sich mit dem einfachen deutschen Titel Jenůfa absolut nicht zufrieden. Er wußte ja zu gut, daß die eigentliche Heldin des Dramas die Küsterin ist und daß ihre Ziehtochter erst im Laufe der Handlung, im dritten Akt nach dem Schuld-bekennnis der Küsterin, zur tragenden Gestalt der erschütternden Katharsis wird. Janáček stimmte deshalb dem vorgeschlagenen Titel Jenůfa vor allem wegen seiner Kürze schließlich zu, beharrte aber darauf, daß er von der tschechischen Originalbezeichnung Její pastorkyňa und dann erst von ihrer deutschen Übersetzung Ihre Ziehtochter im Untertitel begleitet werde.

Die Vorbereitungen für die Jenůfa-Premiere erforderten außerordentliche Sorgfalt und Hertzka, der auf einzigartige Weise geschäftliche Tüchtigkeit und ästhetischen Spürsinn vereinte, kam dem Komponisten in jeder Hinsicht entgegen. Begeistert von der Prager Aufführung am 4. März 1917 tat Hertzka alles, was in seiner Macht war, um diesem Meisterwerk Janáčeks auch die Tore der Wiener Hofoper zu öffnen. Zweifellos kamen seinem Streben auch die Ereignisse entgegen, die den ersten Weltkrieg seinem Ende zutrieben und eine erhöhte Toleranz gegenüber der tschechischen Minderheit hervorriefen.

Mit Janáčeks Schreiben vom 4. Feber 1918 endet noch vor der Wiener Premiere der Oper Jenůfa am 16. Feber 1918 jener Abschnitt des Briefwechsels zwischen dem Komponisten und der Universal-Edition, der den schweren, aber ruhmreichen Weg dieser Oper in die Welt begleitete.

Die Schriftstücke dieses Abschnitts lassen erkennen, daß die wichtigsten Vorbereitungen zur Übersetzung des Librettos in die deutsche Sprache durch Max Brod und zur Ausgabe des Klavierauszugs einschließlich der Stimmen- und Partiturabschriften durch Josef V. von Wöß mit gutem Gelingen und rechtzeitig realisiert wurden. Aber auch in der Prager Hudební matice erschien der Klavierauszug der Oper in der Revision Otakar Nebuškas nach längerem dramatischem Geplänkel.

Über allen Vorbereitungen wachte das sorgsame Auge Hertzkas, und auch das Gelingen der Premiere ist nicht zuletzt seinen Bemühungen zuzuschreiben. Trotz aller Schwierigkeiten technischer, künstlerischer und politischer Art (es gab sogar parlamentarische Interpellationen!) war die Premiere der Oper Jenůfa am 16. Feber 1918 ein rauschender Erfolg, dessen ausübende Stützen natürlich auch der damalige

Hofoperndirigent Hugo Reichenberger mit seinem Ensemble und der Hofoperndirektor Hans Gregor waren. Die denkwürdige Wiener Premiere bedeutete einen weiteren großen Schritt zur Geltung der tschechischen Musik und zu den folgenden weltweiten Erfolgen der Kunst Leoš Janáček's.